

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Bakalářská práce

2022

Lucia Šingliarová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Historický vývoj a současné problémy mýtu o staroslávnej Nitre

Bakalářská práce

Autor práce: Lucia Šingliarová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Klípa, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.5.2022

Lucia Šingliarová

Bibliografický záznam

Šingliarová Lucia. „Historický vývoj a súčasné problémy mýtu o staroslávnej Nitre“. Bakalárska práca, Univerzita Karlova, 2022.

Rozsah práce: 78 388 znakov

Anotace

Témou práce je vývoj mýtu o staroslávnej Nitre od obdobia jeho vzniku až po súčasnosť. Mýtus o slávnej slovenskej histórii prameniacej v meste Nitra sa začal vyvíjať v druhej polovici 18. storočia, kedy sa začalo formovať slovenské národné hnutie a jeho formovanie pokračovalo v priebehu 19. storočia, kedy sa stal bežnou súčasťou národnej mytológie.

Mesto Nitra už v dobových historických dielach od slovenských národovcov pôsobila ako kolíska národa, bohatá história mesta mala byť dôkazom slovenskej historickej štátnosti a toto špeciálne postavenie sa odrážalo aj v umeleckej tvorbe rôznych generácií národného hnutia až do 20. storočia. V 20. storočí slovenský národ a spolu s ním aj mýtus o staroslávnej Nitre podliehal rôznym štátnym ideológiám, ktoré spôsobili neustále zmeny vo vnímaní a výklade mýtologickej histórie mesta. Po rozdelení Československa v roku 1993 došlo k opätovnému prehodnoteniu mýtu, ktorý sa stal bežnou súčasťou verejného priestoru a kultúrneho života mesta, kedy je pripomínaný rôznymi umeleckými dielami v historickom centre mesta, ale aj mestskými slávnosťami. Zároveň sa však stáva aj nástrojom na presadzovanie ultrakonzervatívnych alebo dokonca krajne pravicových ideí v rámci kultúrnych alebo politických aktivít v meste.

Annotation

The topic of the work is the development of the myth of ancient Slavic Nitra from the period of its origin to the present. The myth of the famous Slovak history originating in the city of Nitra began to develop in the second half of the 18th century, when the Slovak national movement began to form and its formation continued throughout the 19th century, when it became a common part of national mythology.

The city of Nitra already acted as the cradle of the nation in period historical works by Slovak nationalists. The rich history of the city was to be a proof of Slovak historical statehood and this special position was also reflected in the artistic work of various generations of the national movement until the 20th century. In the 20th century, the Slovak nation and with it the myth of ancient Nitra was a subject to various state ideologies, which caused constant changes in the perception and interpretation of the mythical history of the city. After the dissolution of Czechoslovakia in 1993, the myth was reconsidered and became a common part of the public space and cultural life of the city, where it is commemorated by various works of art in the historic city center, but also by city festivities. At the same time, however, it also becomes a tool for promoting ultra-conservative or even far-right ideas within the cultural or even political activities in the city.

Klíčová slova

mýtus, Nitra, národné hnutie, ideológia, identita mesta, kultúrna pamäť

Keywords

myth, Nitra, national movement, ideology, identity of the city, cultural memory

Title/název práce

Historical development and current issues of the myth of ancient Nitra

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
Jméno: Lucia Šingliarová
E-mail: 61832791@fsv.cuni.cz
Studijní obor: Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce: zimný semestr 2020/2021
Semestr a školní rok ukončení práce: letný semestr 2021/2022
Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. David Emler, Ph.D.
Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Klípa, Ph.D.
Název práce: Historický vývoj a současné problémy mýtu o staroslávnej Nitre
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek): Pojem staroslávna Nitra používam ako výraz, ktorý v sebe zahŕňa všetky historické udalosti, ktoré sú dodnes pripisované mestu Nitra. V prvej kapitole sa venujem vysvetleniu základných teoretických pojmov. V práci sa prostredníctvom dobových historických prác a literárnych umeleckých diel zameriavam na začiatok vývoju mýtu v 18. storočí a jeho vývoj v priebehu národného hnutia v 19. storočí. V nadväznosti na to sa venujem jeho vývoju v 20. storočí a to so zameraním na ideologické zmeny, ktorými mýtus o Nitre prešiel a to cez prizmu dobovej tlače a kultúrnych podujatí v samotnej Nitre. V poslednej kapitole sa zaoberám súčasnou podobou mýtu a jeho podoby vo verejnom priestore mesta a v kultúrnom živote mesta. Zároveň sa v tejto kapitole zaoberám aj lokálnej krajnej pravici a jej interpretácii mýtu o staroslávnej Nitre.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Pôvodnou témou práce bol kultúrny a etnický vývoj mesta Nitra v období prvej Československej republiky. K zmene témy som pristúpila po tom, ako som si uvedomila kľúčovú úlohu histórie mesta v národnej mytológii a ako táto dejinná úloha, ktorá mesto charakterizuje ovplyvňuje mesto a jeho históriu až dodnes.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): 1. Mýtus, kolektívna a kultúrna pamäť, miesta pamäti a pomníková kultúra 2. Vznik mýtu o staroslávnej Nitre v neskorom 18. storočí a jeho vývoj v národnom hnutí v priebehu 19. storočia 3. Politická ideologizácia mýtu o staroslávnej Nitre v 20. storočí 4. Mýtus v kultúrnom živote mesta Nitra a jeho politické využívanie krajinou pravícou
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů): Assmann, Jan a John Czaplicka. <i>Collective Memory and Cultural Identity</i> . New German Critique, Spring - Summer, 1995, No. 65. https://www.jstor.org/stable/488538?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents (stiahnuté 9. apríla 2022). Ferencová, Michaela et al. <i>Paměť města: obraz města, veřejné komemorace a historické zlomy v 19.-21. století</i> . Brno: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009. Halbwachs, Maurice. <i>Kolektivní paměť</i> . Praha: SLON, 2009. Hlinka, Andrej. „Nitra je naša!“. <i>Slovák</i> , 13. augusta 1933, http://digitalna.kniznica.info/zoom/97611/view (stiahnuté 6. decembra 2021). Kováč, Dušan. <i>Dejiny Slovenska</i> . Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

Lajoš, Jozef a kolektív. *Nitra slovom i obrazom*. Nitra: Okresné vlastivedné múzeum Nitra, 1964.

Mannová, Elena. *Minulosť ako supermarket*. Bratislava: Veda, 2019.

Mesto Nitra. „Slávnosti Nitra, milá Nitra 2021“. Naposledy aktualizované 7. júla 2021, <https://www.nitra.sk/zobraz/obsah/33521> (stiahnuté 7. decembra 2021).

Nora, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Representations, Spring, 1989, No. 26, <https://www.jstor.org/stable/2928520> (stiahnuté 3. apríla 2022).

Böhm Jaroslav. *Velká Morava*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.

Papánek, Juraj. *Dejiny slovenského národa*. Bratislava: Perfekt, 2018.

Slovenské hnutie obrody. „Kto sme“. Slovenské hnutie obrody, <https://sho.sk/kto-sme/> (stiahnuté 17. decembra 2021).

Šafárik, Pavol Jozef. *Spisy Pavla Jozefa Šafárika – Zväzok 3*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009.

Zajonc, Juraj. „Prečo je Nitra staroslávne mesto“. In *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013).

Zubácka, Ida. *Nitra za prvej Československej republiky*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 1997.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod	10
1. Mýtus, kolektívna a kultúrna pamäť, miesta pamäti a pomníková kultúra	14
2. Vznik mýtu o staroslávnej Nitre v neskorom 18. storočí a jeho vývoj v národnom hnutí v priebehu 19. storočia.....	21
3. Politická ideologizácia mýtu o staroslávnej Nitre v 20. storočí.....	29
4. Mýtus v kultúrnom živote mesta Nitra a jeho politické využívanie krajnou pravnicou ..	38
Záver	48
Summary	51
Použitá literatúra.....	53

Úvod

V mojej bakalárskej práci sa zaoberám postavením a významom mesta Nitra v priebehu budovania slovenského národa až do súčasnosti. Cieľom práce je zachytiť vývoj mýtu o historických momentoch spojených s Nitrou a akú úlohu zohrávala Nitra v kultúrnej pamäti slovenského národa. V práci si nekladím za cieľ potvrdiť alebo vyvrátiť pravdivosť týchto mýtov, ale opísať a vysvetliť ako a prečo sa v priebehu posledných dvoch storočí menili a boli interpretované. Zároveň sa nesnažím podať vyčerpávajúci opis každej udalosti spojenej s historickým diskurzom o meste Nitra, ale z každého obdobia vyberám udalosť, ktorú považujem za vhodný príklad na poukázanie toho, ako sa za danej spoločenskej a politickej situácie pracovalo s kultúrnou pamäťou v spojitosti s mestom Nitra ako „miestom pamäti“.¹

Nitra nachádzajúca sa na juhozápade Slovenska je jedným z najstarších slovenských miest. Jej najslávnejším obdobím je 9. a 10. storočie, v ktorom sú zasadené historické udalosti opradené mýtmi. V 9. storočí bola Nitra strediskom samostatného Nitrianskeho kniežactva a približne okolo roku 833 bola začlenená pod Veľkú Moravu.² V priebehu 10. storočia sa stala súčasťou Uhorska a stala sa sídlom údelných kniežat a behom nasledujúcich storočí si uchovala pozíciu centra Nitrianskeho kniežactva, neskôr komitátu a nakoniec župy. V druhej polovici 13. storočia sa Nitra stala biskupským mestom a významné postavenie si uchovala až do rozpadu Rakúsko-Uhorska.³

Najznámejším panovníkom Nitrianskeho kniežactva bol Pribina, ktorý mal v Nitre nechať vysvätiť prvý historicky doložený kresťanský kostol na území Slovenska. Vysvätenie „Pribinovho

¹ Kultúrna pamäť definovaná v: Jan Assmann a John Czaplicka, *Collective Memory and Cultural Identity*, *New German Critique*, Spring - Summer, 1995, No. 65, https://www.jstor.org/stable/488538?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents (stiahnuté 9. apríla 2022); koncept „miesta pamäti“: Pierre Nora, *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*, *Representations*, Spring, 1989, No. 26, <https://www.jstor.org/stable/2928520> (stiahnuté 3. apríla 2022).

² Dušan Kováč, *Dejiny Slovenska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998), 24 – 25.

³ Jozef Boháč, *Dejiny staroslávnej Nitry* (Nitra: Prvá slovenská kníhtlačiareň, 1928), 11 – 12, 82; *Nitra slovom i obrazom* (Nitra: Okresné vlastivedné múzeum Nitra, 1964), 15 – 16.

kostola“ bolo na základe spisu *O obrátení Bavorov a Korutáncov* datované do rokov 828 – 829.⁴ V druhej polovici 9. storočia na územie Veľkej Moravy prišla byzantská misia, Konštantín a Metod, ktorých úlohou bolo šíriť kresťanské učenie v jazyku zrozumiteľnom slovanskému obyvateľstvu, tento jazyk dostal názov staroslovienčina a Konštantín k nemu zostavil aj písmo nazvané hlaholika. Byzantskí bratia mali na Veľkú Moravu prísť na základe pozvania panovníka Rastislava, ktorý bol v nasledujúcich rokoch zosadený Svätoplukom, za ktorého vlády mala Veľká Morava najväčšiu rozlohu za celý čas svojej existencie.⁵

Veľká Morava v rámci snáh doložiť historickú štátnosť Slovákov bola označená za prvý slovenský štát a vyššie spomenuté osobnosti a momenty spojené s týmto obdobím boli začlenené do výkladu slovenských dejín. Cieľom učencov bolo prostredníctvom dokázania svojich historických koreňov legitimizovať svoje kultúrne požiadavky voči uhorským elitám, ktoré spochybňovali existenciu samotného slovenského národa.⁶ Cieľom mojej práce je zistiť, do akej miery bola Nitra súčasťou národoveckej literatúry a politických snáh, teda ako často sa na ňu rôzni aktéri slovenských dejín odvolávali a ako obmieňali podobu mýtických udalostí, ktoré sa s jej históriou spájajú.

Práca je rozdelená do štyroch kapitol a postupujem v nej chronologicky. V prvej kapitole sa venujem vysvetleniu základných pojmov, ktoré v práci používam a vysvetľujem základné súvislosti medzi nimi. V druhej kapitole sa venujem obdobiu druhej polovice 18. storočia a 19. storočiu, v tretej kapitole sa zaoberám 20. storočím a štvrtá kapitola sa začína od vzniku Slovenskej republiky 1993 až po súčasnosť. V druhej kapitole sledujem vývoj symbolického postavenia Nitry v priebehu generácií slovenského národného hnutia. V tretej kapitole venujem pozornosť najmä tomu, ako si rôzne štátne režimy prispôbovali národné dejiny podľa ideológií, na ktorých boli založené a ako sa diskurz o Nitre ako kolíske slovenského národa preniesol do kultúrneho života mesta. V štvrtej kapitole sa zaoberám vývojom mesta po roku 1993, ako sa vytvorenie samostatného štátu prejavilo na kultúrnom

⁴ Juraj Zajonc, „Prečo je Nitra staroslávne mesto“ in *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013), 139 – 140.

⁵ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 27 – 28.

⁶ *Ibid.*, 84 – 85.

živote mesta, teda pozornosť venujem odkazom na históriu 9. storočia vo verejnom priestore a na oslavy mesta pripomínajúce si toto obdobie.

V práci vychádzam z primárnych zdrojov ako sú dobové historické a umelecké diela, politické prejavy, či dobové noviny a v poslednej kapitole používam aj príspevky a vyjadrenia politikov na sociálnych sieťach. Vzhľadom k tomu, že v práci sa zameriavam práve na to, ako jednotlivé myšlienkové hnutia a štátne režimy interpretovali históriu Nitry, práve pri primárnych zdrojoch som si všimla ideologické vplyvy na videnie danej témy. Dobové noviny ako napríklad *Slovák*, ktorý podliehal propagande Hlinkovej slovenskej ľudovej strany bol pre mňa ideálnym zdrojom informácií o tom, ako Slovenský štát pracoval s veľkomoravskou tematikou.⁷

Sekundárne zdroje, ktoré som pri písaní práce použila boli odborné alebo populárno-náučné publikácie a súčasné médiá. Dobové historické publikácie boli tiež ovplyvnené súdobou ideológiou a poskytli mi náhľad na to, ako sa dané témy vysvetľovali a aké boli ideologické mantinely, v ktorých mohli historici pracovať. Súčasná publikácia ako napríklad *Dejiny Slovenska* mi poslúžili ako bohatý zdroj informácií o dobovom historickom, spoločenskom a kultúrnom kontexte.⁸ Práca však kvôli svojmu rozsiahlemu časovému rozpätiu nemala dostatočný priestor na hlbšie preskúmanie rozoberaných problematik a čitateľovi skôr poskytuje rýchly prehľad o najdôležitejších udalostiach v daných obdobiach.

Ako zdroje teoretického ukotvenia práce som použila najmä dve práce od slovenských a českých historikov a etnológov, a to *Paměť města* a *Minulost' ako supermarket?*⁹ Oba tituly sa zaoberajú podobnými témami, akými sa zaoberám v mojej práci. Elena Mannová je skúsená autorka, ktorá významným spôsobom prispela k rozvoju slovenskej historiografie a etnológie, jedným

⁷ *Slovák*, Univerzitná knižnica Bratislava, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/97611/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

⁸ Kováč, *Dejiny Slovenska*.

⁹ Elena Mannová, *Minulost' ako supermarket* (Bratislava: Veda, 2019); Michaela Ferencová et al., *Paměť města: obraz města, veřejné komemorace a historické zlomy v 19.-21. století*, (Brno: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009).

faktorom, s ktorým však v jej práci nesúhlasím je negatívny postoj voči súčasnej generácii.¹⁰ *Paměť města* je veľmi pozoruhodným súborným dielom s veľkým tematickým rozpätím, ktorý prináša zaujímavé podnety, ktoré sú vhodné aj na ďalšiu diskusiu v odborných kruhoch. Tematické rozpätie však môže byť aj najväčším problémom práce, keďže autori zvolili rozličné teoretické postupy je táto publikácia veľmi rôznorodá a je náročnejšie pochopiť zámer autorov.

Nitrou a jej symbolickým a mýtickým postavením v slovenskej histórii sa zaoberal Juraj Zajonc v knihe *Mýty naše slovenské* v kapitole „Prečo je Nitra staroslávne mesto?“ a rovnako som čerpala aj z kapitoly „Spoločenský život mesta Nitra po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie (1918 – 1945) a jeho obraz v pamäti mesta“, ktorú Zajonc publikoval v *Paměť města*.¹¹ Obe kapitoly boli pre moju prácu veľmi prínosné, najmä vďaka množstvu primárnych zdrojov, ktoré v nich autor spracoval, avšak podľa môjho názoru v nich chýbal hlbší náhľad na to, prečo sa skúmané fenomény prejavovali daným spôsobom.

V súčasnosti je v laickej spoločnosti všeobecne známy a akceptovaný fakt, že Nitra bola sídlom kniežat'a Pribinu, pôsobili v nej byzantskí učitelia Konštantín a Metod a bola sídlom veľkomoravského kráľa Svätopluka, avšak nitrianske mýty aj opätovne podliehajú ideologizácii. Zmysel mojej práce teda vidím najmä v tom, že si kladie za cieľ poukázať na vývoj historického výkladu dejín Slovákov a rozdielnosti v tom, ako často sa v nich Nitra objavuje a v akých situáciách v nich figuruje a ako sa na tomto výklade dejín stavali ďalšie ideologické výklady v 20. storočí až po súčasný diskurz, ktorý je na Slovensku ustálený a stal sa esenciálnou súčasťou identity mesta a jeho problematike využívanie lokálnou krajinou pravícou.

¹⁰ Mannová, *Minulosť ako supermarket?*, 21.

¹¹ Zajonc, „Prečo je Nitra staroslávne mesto“; Juraj Zajonc, „Spoločenský život mesta Nitra po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie (1918 – 1945) a jeho obraz v pamäti mesta“ in *Paměť města*, ed. Ferencová a Nosková.

1. Mýtus, kolektívna a kultúrna pamäť, miesta pamäti a pomníková kultúra

V práci sa venujem vzniku mýtu o starobylej Nitre a jeho politickému využívaniu v priebehu národného hnutia v 18. a 19. storočí, počas existencie prvej Československej republiky, socialistického režimu a jeho súčasným podobám v samotnom meste. Pojem staroslávna Nitra používam vo význame, ktorý má zahrňať celú mýtickú históriu mesta koncentrovanú najmä v 9. storočí, vrátane často používaných pojmov ako cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia. Cyrilo-metodskú tradíciu vnímam ako zjednodušujúce označenie, ktoré sa vzťahuje na hodnoty spojené s byzantskou misou z 9. storočia, ako sú napríklad kresťanstvo, vzdelanie a kultúrna vyspelosť národa. Tento pojem sa v priebehu posledných dvoch storočí menil a prispôboval štátnym ideológiám, avšak v slovenskej spoločnosti pretrval až dodnes.

V súčasnosti je pojem cyrilo-metodská tradícia pre odbornú verejnosť významovo prázdny a považovaný za mýtus, keďže fakticky slovenská kultúra na dielo Konštantína a Metoda nenadviazala.¹² Aj napriek tomu však tento pojem využívam a odkazujem sa ním práve na súbor hodnôt, ktorý je cyrilo-metodskej tradícii v danej dobe pripísaný. Rovnako vnímam aj pojem veľkomoravská tradícia, ktorý vychádzal z chápania Veľkej Moravy ako prvého spoločného štátu Čechov a Slovákov a tým legitimizoval existenciu spoločného československého štátu v 20. storočí.¹³

Ďalej z názvu vyplýva, že vo svojej práci budem často používať slovo mýtus, ktoré považujem za výstižné pomenovanie skúmaného javu. Slovo mýtus vo svojom pôvodnom význame označuje „tradíciu prenášanú predstavu ľudí o vzniku sveta, o prírodných javoch, bohoch, hrdinoch ap.“¹⁴.

¹² O cyrilo-metodskej tradícii napríklad: Jozef Butvin a kolektív, *Veľká Morava a naša doba* (Bratislava: Osveta, 1963), kriticky o cyrilo-metodskej tradícii Vladimír Turčan, „Cyril a Metod – trvalé dedičstvo?“ in *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013).

¹³ O veľkomoravskej tradícii: *Veľká Morava* (Praha: Nakladatelství Československej akadémie vied, 1963), 36 – 38.

¹⁴ „Mýtus“, *slovník.sk*, <https://slovník.aktuality.sk/pravopis/slovník-sj/?q=mýtus> (stiahnuté 14. marca 2022).

Mýtus teda prináša vysvetlenie na otázky, ktorými sa človek zaoberá od počiatkov svojej existencie. Môže ísť o otázky súvisiace so vznikom a fungovaním sveta alebo otázky morálky a viery.¹⁵ V súčasnej publicistickej, ale aj odbornej literatúre je mýtus vnímaný ako pojem, ktorý označuje nepravdivé a vedecky neopodstatnené predstavy o určitých historických udalostiach, ktoré sú však v spoločnosti zafixované.¹⁶ Zároveň je nutné dodať, že aj napriek tomu, že v tejto súvislosti môže slovo mýtus pôsobiť negatívne až odsudzujúco, je to jeden z legitímnych spôsobov konštruovania minulosti.

Mýtus ako v minulosti, tak aj v súčasnosti plní určité funkcie v spoločnosti, najpodstatnejšou z nich je zjednodušenie komplexných historických udalostí.¹⁷ Národný mýtus dáva jednotlivcom pocit príslušnosti k väčšiemu celku a to nie len prostredníctvom zjednodušenia minulosti, ale aj poskytnutím celistvej a jasnej interpretácie, ktorá jeho národu pripisuje výnimočnú historickú úlohu. Národná mytológia zároveň príslušníkom celku poskytuje vzor správania a hodnôt, ktoré by mali zastávať.¹⁸ Je potrebné dodať, že mýty sa neodkazujú len na dávnu minulosť, teda obdobie staroveku alebo stredoveku, ale aj na udalosti pomerne nedávne, napríklad z 20. storočia.

Národný mýtus je súčasťou kolektívnej pamäti, ktorú je možné definovať ako „zámerný a selektívny proces vytvárania historických naratívov etnických komunití“¹⁹ a to „cez objektív súčasných potrieb a priorít“.²⁰ To znamená, že mýty sú pravidelne aktualizované a to najmä politickými lídrami, ktorí si vyberajú presne tie mýtické momenty, ktoré im v danej situácii prinesú sympatie a vyvolajú silné emócie aspoň u časti verejnosti. V takomto prípade dochádza k etnickej mobilizácii, teda ide o snahu vyvolať medzi príslušníkmi jednej etnickej skupiny pocit ohrozenia nenávisti alebo odporu k inej etnickej skupine. Keďže ide o národný naratív, takáto rétorika je

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Elena Mannová, „Mýty nie sú slovenským špecifikom (Úvod)“ in *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013), 10.

¹⁷ Ibid., 12.

¹⁸ Ibid., 12.

¹⁹ Citované z Dagmar Kusá, „Úloha kolektívnej pamäti v procese etnickej mobilizácie“ in *Ako skúmať národ : deväť štúdií o etnicite a nacionalizme*, ed. Peter Drál a Andrej Findor (Brno: Tribun EU, 2009), 58.

²⁰ Citované z Ibid., 59.

typická najmä pre nacionalistických politikov. Politické mýty však nezohrávajú len úlohu mobilizácie členov etnickej skupiny, ale aj zabezpečujú legitimitu existencie danej skupiny a udržiujú vnútornú jednotu.²¹

V rámci budovania národných mýtov bola mestu Nitra pripísaná zvláštna pozícia kolísky národa a kolísky kresťanstva, prvé sa vzťahovalo práve k tomu, že bola centrom Nitrianskeho kniežactva a jedným z centier Veľkej Moravy, druhé sa vzťahovalo práve k Pribinovmu kostolu a kristianizačnej misii Konštantína a Metoda. Veľká Morava v rámci snáh doložiť historickú štátnosť Slovákov bola označená za prvý slovenský štát a vyššie spomenuté osobnosti a momenty spojené s týmto obdobím boli začlenené do výkladu slovenských dejín. Cieľom učencov bolo prostredníctvom dokázania svojich historických koreňov legitimizovať svoje kultúrne požiadavky voči uhorským elitám, ktoré spochybňovali existenciu samotného slovenského národa.

Pribina, Svätopluk, Konštantín a Metod sa teda stali oslavovanými osobnosťami dejín, ktorým boli pripísané mimoriadne zásluhy a vlastnosti, ktoré mali stelesňovať slovenský národ. Učenci písali historické práce, ale aj umelecké diela venované slovenským dejinám, kde viac s históriou pracovali najmä v prospech svojich ideí a predstáv a menej zakladali svoje diela na faktoch a tým vytvárali a dopĺňali národné mýty, ktoré sú v slovenskej spoločnosti dodnes prítomné a oslavované.

Na prácu svojich predchodcov nadviazali učenci v 19. storočí, ktorí sa začali už politicky aktivizovať s cieľom získať najmä jazykové práva pre slovenských obyvateľov Uhorska a v rámci svojho politickej agitácie vydávali diela s veľkomoravskou tematikou, ktoré mali v Slovákoch vzbudiť pocit príslušnosti k vlastnému národu a priviesť ich k podpore národoveckých ideí a ich predstaviteľov. Nitra sa v ich umeleckej tvorbe stala symbolom zašlej sily a slávy Slovákov.

V mojej práci sa budem venovať najmä zlomovým momentom alebo míľnikom, teda „rokom nula“ v histórii slovenského národa a akú úlohu v politických naratívach daných období zohrávalo

²¹ Mannová, „Mýty nie sú slovenským špecifikom“, 12.

jedno konkrétne mesto a jeho minulosť.²² V práci teda zohráva kľúčovú úlohu kolektívna pamäť, ktorá sa stala predmetom štúdií viacerých sociológov, ale aj historikov.

Maurice Halbwachs sa zaoberal kolektívnou pamäťou v rovnomenne nazvanej práci.²³ V práci od seba oddelil osobnú a kolektívnu pamäť, ktoré sa dajú nazvať napríklad aj autobiografická a historická.²⁴ Podľa Halbwachsa je osobná pamäť priamo to, čo sme videli, vykonávali, či cítili a je vymedzená časom a priestorom, zatiaľ čo kolektívnu pamäť nazval pamäťou „vypožičanou“.²⁵ Tzv. „vypožičanú“ pamäť človek získava zo svedectiev druhých alebo napríklad z médií, ide teda o sprostredkovanú pamäť. Autobiografická pamäť je súčasťou tej historickej, čo znamená, že doba v ktorej žijeme zasahuje aj naše myslenie, správanie, tým pádom aj pamäť. Podľa Halbwachsa sa naša pamäť neopiera o históriu naučenú, ale o históriu prežitú, teda o historické udalosti, ktoré zasiahli do života nášho okolia alebo priamo do nášho života.²⁶

Halbwachs teda pod pojmom kolektívna pamäť pojíma len pamäť blízku životu daného človeka, ktorá mu je prerozprávaná jeho okolím alebo médiami. Nezaoberá sa však vzdialenejšou minulosťou, ktorá sa udiala dávno pred životom jedinca a jej svedkovia už dávno nežijú, no aj napriek tomu, je táto minulosť aj naďalej súčasťou pamäte skupiny, ku ktorej prináleží.

Jan Assmann, ktorý nadviazal na Halbwachsovu prácu, nazval tento druh pamäti ako pamäť kultúrnu a vnímal ju ako súčasť kolektívnej pamäti.²⁷ Halbwachsovu kolektívnu pamäť nazval komunikatívnou, keďže je založená na každodennej komunikácii a je súčasťou orálnej histórie.²⁸ Prostredníctvom komunikácie si človek utvára sociálne sprostredkovanú pamäť, ktorá sa vzťahuje na skupiny, v ktorých sa pohybuje. Jedinec môže byť súčasťou viacerých sociálnych skupín. Assmann však zdôrazňuje obmedzené časové rozpätie komunikatívnej pamäte.²⁹

²²Pojem rok „nula“ použila Elena Mannová vo svojej publikácii: Mannová, *Minulosť ako supermarket?*, 20.

²³ Maurice Halbwachs, *Kolektívni paměť* (Praha: SLON, 2009).

²⁴ *Ibid.*, 95.

²⁵ *Ibid.*, 94 – 95.

²⁶ *Ibid.*, 94 – 95, 100 – 101.

²⁷ Assmann a Czaplicka, *Collective Memory and Cultural Identity*, 125 – 126.

²⁸ *Ibid.*, 126 – 127.

²⁹ *Ibid.*, 126 – 127.

Podľa Assmanna, na rozdiel od komunikatívnej, kultúrna pamäť má pevné body, ktorými sú významné momenty z minulosti pripomínané prostredníctvom „objektívizovanej“ kultúry, teda napr. textov, rituálov, pomníkov.³⁰ Kultúrna pamäť je teda udržiavaná prostredníctvom kultúrnych foriem a inštitucionálnej komunikácii, teda napr. sviatky, oslavy. Ide o spôsob sebaidentifikácie skupiny, teda zdieľaním spoločného vedomia, z ktorého sú odvodené zdieľané hodnoty, dodávajú skupine pocit jedinečnosti a jednoty. Kultúrna pamäť je zároveň vždy videná cez prizmu súdobej spoločenskej situácie, to znamená, že často dochádza k jej aktualizácii, či už kritickou reflexiou, premenou alebo aj k jej zachovávaniu.³¹

Zaujímavý je koncept „miest pamäti“, ktorý rozpracoval Pierre Nora.³² „Miesta pamäti“ je označenie, ktoré Nora používa na predmety, monumenty, dokumenty, mýty alebo hrdinov dejín, ktoré sú neustále pripomínané a sú centrálnymi bodmi pamäti jednej skupiny, v jeho pojmání najmä pamäti národa. „Miesto pamäti“ sa podľa Nora spontánne aktualizuje, na chvíľu môže byť zabudnuté, potom znovu oživené a je náchylné na manipuláciu alebo privlastnenie.³³ Tento typ dejepisectva sa viac zaoberá rôznymi interpretáciami daných „miest pamäti“ v priebehu dejín ako by sa mal zaoberať samotnými historickými udalosťami.³⁴

Pri písaní práce som sa nezaoberala samotnou históriou mesta Nitry a jednotlivými udalosťami, ktoré sa na jej území udiali v ranom stredoveku, ale ako boli neskôr tieto udalosti interpretované, využívané a konštruované od konca 18. storočia až do súčasnosti. Sledujem, ako politické zmeny na území Slovenska ovplyvňovali pohľad na jedno historické obdobie mesta a jeho mýtických hrdinov. To sa tiež zhoduje s Halbwachsovou a Assmannovou predstavou o tom, že minulé udalosti vždy vnímame z pohľadu danej doby, v ktorej žijeme a podľa toho im pripisujeme významy.

³⁰ Ibid., 128 – 133.

³¹ Ibid., 128 – 133.

³² Nora, *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*, 18.

³³ Ibid., 18 – 24.

³⁴ Mannová, *Minulosť ako supermarket?*, 16 – 17.

Aj napriek tomu, že samotný koncept „miest pamäti“ aplikujem vo svojej práci, v istých ohľadoch s niektorými myšlienkami Pierra Nory nesúhlasím a to najmä so striktným oddelením pamäti a histórie. Nora vníma profesionálnu historiografiu ako dôvod skazy spontánnej pamäti, ktorá jestvuje v spoločnosti.³⁵ Ja som naopak presvedčená, že historiografia sa práve často usiluje o zachovávanie pamäti, ako aj o jej prehodnocovanie v čase a to často aj s cieľom pochopiť minulosť.

Spontánna pamäť, o ktorej Nora písal, je práve komunikatívna pamäť ako ju charakterizoval najprv Halbwachs a potom Assmann. Nora tvrdil, že o pamäti hovoríme tak veľa práve, preto, že už takmer žiadna neexistuje, to sa dá vysvetliť práve Assmannovým konceptom komunikatívnej pamäti, ktorá je časovo obmedzená a zachováva sa iba niekoľko generácií.³⁶ Avšak, snaha historikov o zachytenie a zmapovanie pamäti podľa môjho názoru nie je v rozpore s pamäťou samotnou.

Osobitými „miestami pamäti“ sú pomníky, ktoré sú stavané za účelom označiť určitý historický míľnik, napr. pri príležitosti osláv štátnych výročí. Halbwachs sa zaoberal aj vzťahom pamäti a priestoru a práve nemennosť priestoru, v ktorom človek žije považoval za dôležitú pre pocit kontinuity a stability.³⁷ Aj napriek tomu, že v každodennom živote obyvatelia mesta pomníkom nemusia venovať pozornosť a ich prítomnosť môžu považovať za samozrejmu, pomníky v sebe nesú symbolický význam, odkaz na nejakú udalosť, výročie alebo osobnosť najčastejšie spojenú s národnými dejinami.

Pomníky práve vďaka svojej dlhodobej prítomnosti na verejných priestranstvách majú potenciál udržiavať v pamäti jednotlivcov určité predstavy a fixovať hodnoty.³⁸ Práve preto sa pomníky stávajú aj prostriedkami politických transformácií v čase. Odstránením jedného pomníku dochádza k snahe odstrániť symbol predchádzajúceho režimu, odmietnuť alebo ohradiť sa voči

³⁵ Nora, *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*, 9 – 11.

³⁶ Ibid., 7; Assmann a Czaplicka, *Collective Memory and Cultural Identity*, 126 – 127.

³⁷ Halbwachs, *Kolektivní paměť*, 187 – 189.

³⁸ Michaela Ferencová, „Pomníky ako prostriedok legitimizácie režimov a transformácie spoločnosti. Prípady mesta Nové Zámky“ in *Paměť města*, ed. Michaela Ferencová a Jana Nosková (Brno: Etnologický ústav AV ČR 2009), 335-337.

minulosť a hodnotám, ktoré reprezentoval.³⁹ Práve mestská skupina je zároveň najcitlivejšia na zmeny v priestore mesta, pretože zmena v prostredí, v ktorom sa denne človek pohybuje je pre neho ešte výraznejšia ako udalosť na celoštátnej alebo celonárodnej úrovni, keďže narušuje každodenný pocit stability.⁴⁰

Ďalším spôsobom ako vo verejnom priestore udržovať kontinuitu hodnôt alebo napr. prezentovať ideologickú zmenu je organizovaním mestských alebo celoštátnych udalostí. Takýmito udalosťami môžu byť religiózne alebo profánne oslavy, výstavy, atď. Počas takýchto udalostí majú možnosť reprezentovať sa rôzne skupiny, a zároveň ak sú organizované pod záštitou mesta alebo štátu samotného, tak znovu, ako v prípade pomníkov, ide o snahu ustáliť určité ideály a predstavy u širokej verejnosti.⁴¹

V mojej práci považujem mesto Nitra za „miesto pamäti“, na ktoré sa viaže kultúrna pamäť slovenského národa. S mestom Nitra sú späté mnohé historické udalosti, ktoré sa stali dôležitými pri budovaní politického národa. Pamäť na históriu Nitry po každej politickej zmene prechádzala reinterpretáciou v zhode s novým ideologickým smerom, v rámci tohto prehodnocovania minulosti boli ničené aj stavané nové pomníky, organizované verejné udalosti a vydávané historické publikácie, ale aj umelecké diela. Avšak, akékoľvek minulé, ale aj súčasné reprezentácie minulosti Nitry sú reprezentáciami danej doby, teda spoločenskej a politickej situácie, nie tých momentov, ktoré sú pripomínané.

³⁹ Ibid. 335 – 337.

⁴⁰ Halbwachs, *Kolektivní paměť*, 189 – 190.

⁴¹ Juraj Zajonc, „Spoločenský život mesta Nitra po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie (1918 – 1945) a jeho obraz v pamäti mesta“ in *Paměť města*, ed. Ferencová a Nosková, 274.

2. Vznik mýtu o staroslávnej Nitre v neskorom 18. storočí a jeho vývoj v národnom hnutí v priebehu 19. storočia

Mesto Nitra je dodnes v slovenskej spoločnosti považované za *kolísku* národa, čo vychádza z mýtu, ktorý definoval toto mesto ako sídlo nie len nitrianskych, ale aj veľkomoravských panovníkov. V nadväznosti na to je Nitra považovaná aj za centrum kresťanstva na Slovensku, čo vychádza z mýtu o prvom kresťanskom chráme na jej území a je taktiež spájané s príchodom solúnskych učencov Konštantína a Metoda. História vlastného národa sa začali slovenskí učitelia v 18. storočí, s cieľom zmapovať jeho pôvod a vývoj. Na ich diela následne nadviazala historiografia 19. a 20. storočia a ich vplyvy sú viditeľné až do súčasnosti.

Významným dielom, ktoré sa stalo základom pre ďalší rozvoj slovenského dejepisectva bolo *Historia gentis Slavae* (Dejiny slovenského národa), ktorého autorom bol katolícky kňaz Juraj Papánek, pôsobiaci v Páťkostolí, teda v súčasnom maďarskom meste Pécs.⁴² V diele vydanom v roku 1780, Papánek vychádzal z dovedy známych historických prameňov a dokumentov od iných uhorských aj zahraničných dejepiscov. Ako autor uviedol na začiatku diela, jeho cieľom bolo pripomenúť slávne momenty z histórie Slovanov a samotných Slovákov a ako ďalej písal jeho zámerom bolo vyvrátiť *fámy* a *nepresvedčivé rozprávky*, ktoré sa rozširovali o Slovákoch.⁴³ Týmto tvrdením Papánek pravdepodobne reagoval na spory medzi maďarskými a slovenskými učencami, ktorí si navzájom oponovali vo výklade slovenských a uhorských dejín.

Spory o výklad histórie slovenského národa a Uhorského kráľovstva, ktoré boli medzi oboma stranami vedené od 17. storočia, boli často prepojené práve s víziou oboch myšlienkových táborov o budúcnosti Uhorska a postavenia Slovákov v ňom. Tie vyplývali z toho, že každá národná skupina sa na rôzne témy pozerala cez prizmu vlastných záujmov a cieľov, ktoré boli často protichodné. Papánek sa v úvode prihlásil k svojmu slovenskému pôvodu, v dobe písania diela sa však už

⁴²Juraj Papánek, *Dejiny slovenského národa* (Bratislava: Perfekt, 2018), 589 – 591.

⁴³ *Ibid.*, 397.

považoval za rakúsko-uhorského občana a jeho dielo teda podľa jeho tvrdení nebolo založené na patriotických snahách, ale na hľadaní pravdy.⁴⁴ A teda napriek už v úvode deklarovaného nestranného postoja autora, v dôsledku nedostatku alebo neznalosti prameňov však dochádzalo k dotváraniu histórie a tak aj k následnému vytváraniu mýtov.⁴⁵

Značná časť diela *Historia gentis Slavae*, teda jedna samostatná kapitola, bola venovaná životu veľkomoravského panovníka Svätopluka a pôsobeniu byzantských učencov Konštantína a Metoda na území Veľkej Moravy. Papánek nazýval Svätopluka *kráľom Slovákov* a na niekoľkých miestach svojej historickej práce opisoval jeho vojenské úspechy až po Svätoplukovu poslednú bitku, po ktorej podľa Papánka, žil ako pustovník na vrchu Zobor, ktorý sa týči nad Nitrou.⁴⁶ Rovnako veľkú pozornosť venoval aj cyrilo-metodskej misii a je možné považovať ho za iniciátora cyrilo-metodskej tradície, ktorá sa neskôr stala bežnou súčasťou národného diskurzu.⁴⁷

Sv. Cyril bol podľa autorových zdrojov prvým slovenským arcibiskupom a pôsobil vo veľkomoravskom Velehrade. Jeho brat, sv. Metod, bol zas nitrianskym biskupom a po Cyrilovej smrti zastal jeho miesto ako velehradský arcibiskup.⁴⁸ *Historia gentis Slavae* teda oživuje mýtus o cyrilo-metodskej tradícii na Slovensku, avšak podľa tejto práce v meste Nitra priamo pôsobil len samotný Metod ako miestny biskup. Na základe Papánkovho diela aj Svätopluk strávil v blízkosti Nitry iba posledné roky svojho života.

Pozoruhodným bolo, že Papánek vo svojom diele spomínal aj legendu, ktorá spájala obe tieto historické osobnosti. Táto legenda hovorila o udalosti, počas ktorej Svätopluk urazil Metoda tým, že prišiel neskoro na svätú omšu a vyčítal mu, že na neho Metod nepočkal. Svoje správanie mal Svätopluk počas svojho pustovníckeho života oľutovať a až do svojej smrti prosiť o odpustenie

⁴⁴ Papánek, *Dejiny slovenského národa*, 397 – 398.

⁴⁵ Dušan Kováč, *Dejiny Slovenska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998), 85.

⁴⁶ *Ibid.*, 429 – 432, 560 – 573.

⁴⁷ Vladimír Turčan, „Cyril a Metod – trvalé dedičstvo?“ in *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013), 41.

⁴⁸ Papánek, *Dejiny slovenského národa*, 524 – 525, 541.

a údajne práve vrch Zobor mal byť miestom jeho posledného odpočinku.⁴⁹ Práve v tejto časti knihy sa pravdepodobne prejavila autorova predstavivosť alebo mohlo ísť aj o nejakú ľudovú legendu.

V diele bola pri viacerých príležitostiach v krátkosti spomenutá nitrianska oblasť a samotná Nitra a autor jej dával prívlastky ako *slávna* či *starobylá*.⁵⁰ Zároveň vyzdvihoval jej cirkevnú a teda kresťanskú históriu. Nachádzala sa tam aj zmienka o *nitrianskom chráme*, ktorý bol v neskoršom období výlučne spájaný s Pribinom. Podľa Papánka však o nitrianskom chráme nebolo jasné, kto sa zaslúžil o jeho vybudovanie, či to bol práve *slovenský kráľ Pribina* alebo manželka kráľa sv. Štefana, Gizela.⁵¹ Aj napriek tomu, že *Historia gentis slavae* nechala niektoré historické otázky ako bol práve pôvod nitrianskeho chrámu nezodpovedané a niektoré časti rozprávania sa viac opierali o legendy ako o fakty, stala sa základom pre budúci výklad dejín slovenského národa.

Prvou generáciou slovenského národného hnutia sa stala skupina sústredená okolo Antona Bernoláka. Venovala sa predovšetkým zostaveniu pravidiel slovenskej gramatiky a pravopisu, no okrem toho šírila osvetu v praktických témach, ale aj osvetu o národe a jeho histórii.⁵² V historických, ale aj literárnych dielach sa bernolákovci vracali k cyrilo-metodskej a veľkomoravskej téme. Veľká Morava bola používaná ako dôkaz historickej štátnosti slovenského národa a jej slávnej histórie. Cyrilo-metodská misia zas symbolizovala kresťanskú tradíciu Slovákov, ako aj vyspelú vzdelanostnú a jazykovú kultúru. Národovci sa k týmto témam vracali najmä s cieľom historickej argumentácie proti predstaviteľom maďarských elít, ktorí odmietali uznať paralelu medzi Veľkou Moravou a slovenským národom a nechceli Slovákom schváliť akékoľvek kultúrne a jazykové práva.⁵³

V roku 1793 vydalo bernolákovcami založené Slovenské učené tovarišstvo skrátenu verziu *Historia gentis slavae* doplnenú o poznámky Juraja Fándlyho.⁵⁴ Fándly sa už v úvode *Compediata*

⁴⁹ Ibid., 567 – 568.

⁵⁰ Ibid., 484.

⁵¹ Papánek, *Dejiny slovenského národa*, 541.

⁵² Kováč, *Dejiny Slovenska*, 87 – 90.

⁵³ Ibid., 84 – 85, 103 – 107.

⁵⁴ Papánek, *Dejiny slovenského národa*, 589.

historia gentis Slavae prihlásil k svojej slovenskej národnosti a vyzdvihol dôležitosť vzdelávať sa v národných dejinách a veľkú časť jeho skrátenej verzie pôvodného Papánkovho diela venoval kráľovi Svätoplukovi, čím vyzdvihol jeho osobnosť nad iných veľkomoravských panovníkov. V tejto časti diela Fándly pripomenul legendu o Svätoplukovom pustovníckom spôsobe života na nitrianskom vrchu, kde mal byť aj pochovaný.⁵⁵ Keďže bol Fándly katolíckym kňazom venoval sa historickým témam aj vo svojich kázňach a v jednej kázni dokonca rozšíril pôsobenie Cyrila a Metoda aj do Čiech, aj napriek tomu, že Papánek, z ktorého poznatkov pri písaní textu vychádzal, opisoval ich pôsobenie iba vo Velehrade, čiže na Morave, a v Nitre.⁵⁶

Nitra vo Fándlyho diele, rovnako ako v Papánkovej histórii, vystupovala ako monument, pripomienka slávnej cirkevnej a štátnej histórie Slovákov. Rovnaké miesto zaujala napríklad aj v básnickej tvorbe ďalšieho člena bernolákovskej skupiny, Jána Hollého, ktorý napísal básnické diela Cirillo-Metodiada a Svatopluk. V Cirillo-Metodiade Hollý písal, že Cyril trávil čas v Nitre, kým Metod chodil po misiách po celej Veľkej Morave, čo je v rozpore s Papánkom, ktorý naopak s Nitrou spájaj len Metoda.⁵⁷

V 20. rokoch 19. storočia sa do popredia dostala nová generácia národovcov stelesnená najmä Pavlom Jozefom Šafárikom a Jánom Kollárom. Aj oni svoju pozornosť sústredili na históriu, jazyk a predstavy o budúcnosti slovenského národa. Ich idey a predstavy o ďalšom vývoji národa boli založené na myšlienke všeslovanskej vzájomnosti, z čoho vychádzalo aj ich presvedčenie o kmeňovej a jazykovej jednote českého a slovenského národa.⁵⁸ To sa následne odrážalo aj v ich vedeckej a literárnej tvorbe, ktorá mala podporiť toto myšlienkové hnutie. Navyše Kollár prvýkrát vo svojej zbierke *Národné piesne* zverejnil text hymnickej piesne *Nitra, milá Nitra*, ktorej autor

⁵⁵ Juraj Fándly, *Juraj Fándly – Výber z diela* (Bratislava, Vydavateľstvo SAV, 1954), 357 – 378.

⁵⁶ *Ibid.*, 347 – 352.

⁵⁷ Ján Hollý, *Cirillo-Metodiada* (Zlatý fond denníka SME, 2009), Spev štvrtí, https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1013/Holly_Cirillo-Metodiada/4 (stiahnuté 5. decembra 2021).

⁵⁸ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 97 – 102.

je neznámy a v súčasnosti je znelkou mesta a každoročných mestských slávností, ktoré nesú rovnomenný názov.

Pavol Jozef Šafárik sa venoval jazykovednému a historickému bádaniu. O dávnej histórii Moravanov a Slovákov, a teda najmä o veľkomoravskom období, pojednával v diele *Slovanské starožitnosti*, vydanom v roku 1837.⁵⁹ Výklad určitých častí veľkomoravskej histórie sa značne odlišoval od Papánkovho podania. V prvom rade kládol Šafárik veľký dôraz na jednotnosť moravského a slovenského národa, čo bolo založené práve na myšlienke vzájomnosti týchto dvoch národov. Podľa Šafárikovho podania sídlili slovenské kniežatá spadajúce pod Veľkú Moravu v Nitre, ktorú priamo nazval slovenským mestom. Okrem toho bola Nitra jedným z dvoch prvých veľkomoravských biskupských miest, ktoré založil knieža Mojmir okolo roku 826.⁶⁰

Pribina bol opísaný ako nitrianske pohanské knieža, ktoré bolo Mojmirom z Nitry vyhnané. Následne však Pribina prijal kresťanstvo a usídlil sa pri Blatenskom jazere a opätovne sa v roku 836 dostal aj na čelo Nitrianskeho kniežactva. V poznámke pod čiarou sa Šafárik v krátkosti zmienil, že v tom istom roku, kedy sa Pribina vrátil vysvätil arcibiskup Adalrám chrám v Nitre, podľa autorových slov „Pribinovom meste“.⁶¹ Tento chrám sa podľa neskorších historických, no hlavne popularizačných diel považoval za prvý kresťanský kostol na území Slovenska, avšak podľa *Slovanských starožitností* sa Nitra stala biskupským mestom už okolo roku 826, čo znamenalo, že chrám tam musel byť vybudovaný a vysvätený skôr ako po návrate Pribinu.

Príchod Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu bol v Šafárikovom diele v zhode s Papánkovým dielom, teda pôvodne prišli do Velehradu. Na rozdiel od *Historia gentis slavae* sa však Konštantín nestal velehradským arcibiskupom a Metod zas nebol nitrianskym biskupom. Konštantín podľa Šafárikových prameňov zomrel v Ríme a Metod po svojom návrate na Veľkú

⁵⁹ Pavol Jozef Šafárik, *Spisy Pavla Jozefa Šafárika – Zväzok 3* (Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009), 284 – 307.

⁶⁰ *Ibid.*, 288.

⁶¹ *Ibid.*, 288.

Moravu musel kvôli konfliktu pôsobiť v Zadunajskej Morave a neskôr sa opätovne vrátil do Velehradu.⁶²

Aj napriek tomu, že diela Šafárika a Papánka vychádzali z rovnakých dobových prameňov, diel historikov a zhodli sa na viacerých udalostiach z dejín Veľkej Moravy, *Slovanské starožitnosti*, ktoré vznikli o 57 rokov neskôr ako *Historia gentis slavae*, priniesli aj mnohé rozdiely vo výklade tejto časti slovenských dejín a boli ovplyvnené ideovým presvedčením ich autorov.

Nasledujúca generácia slovenských národovcov, ktorá sa sústredila okolo osobnosti Ľudovíta Štúra, v reakcii na maďarské snahy o vytvorenie jednotného uhorského národa začala budovať národný program, kodifikovala prvú spisovnú podobu slovenčiny a aktívne sa venovala agitácii ako na politickej úrovni, tak aj medzi nižšími vrstvami spoločnosti, v ktorom sa snažili vzbudiť národné povedomie. O to sa usilovali nie len prostredníctvom vedeckých diel a polemík, ale aj prostredníctvom vlastnej literárnej tvorby, najmä básní a piesní, ktoré mali práve pôsobiť na bežný ľud a šíriť Štúrovu slovenčinu.⁶³ Prirodzene sa do ich tvorby premietali ich myšlienky a láska k slovenskému národu a k jeho histórii, ktorá podľa historických diel ich predchodcov, pramenila práve v meste Nitra.

V roku 1844 vyšiel almanach v štúrovskej slovenčine, ktorý niesol názov podľa tohto mesta, aj keď bol vydaný v Bratislave, vtedajšom Prešporku.⁶⁴ Bol to jeden z ďalších odkazov na históriu Slovákov, ktorý mal premostiť dávnu históriu so súčasnosťou a vytvoriť dojem kontinuity medzi slovanským národom z 9.storočia a vtedajším slovenským národom v 19. storočí. Práve z týchto dôvodov dôležitým symbolom aj naďalej zostal veľkomoravský panovník Svätopluk, ktorý mal predstavovať historického vodcu na čele silného a nezávislého štátu, teda historicky podložený dôkaz slávnej minulosti Slovákov. Taktiež Cyril a Metod pretrvali v úlohe slovenských apoštolov, nositeľov kresťanstva a vzdelanosti.

⁶² Ibid., 298.

⁶³ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 104 – 106.

⁶⁴ Ibid., 110.

V druhej polovici 19. storočia, a najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867, sa zintenzívnila snaha maďarských vládnucich elít o vybudovanie jednotného národa, z čoho vyplývalo aj potlačenie kultúrnych a politických tendencií nemaďarských národov v Uhorsku. Pozoruhodnou bola snaha Jána Palárika, národne orientovaného kňaza, vytvoriť autonómnu slovenskú cirkevnú provinciu so sídlom arcidiecézy v Nitre alebo v Trnave. Palárik bol za verejné prezentovanie tejto myšlienky uhorskou cirkvou odsúdený a preložený do Pešti.⁶⁵ Aj napriek silnejúcim maďarizačným snahám, bola v roku 1863 založená Matica slovenská, kultúrna a osvetová inštitúcia. Jej otvorenie bolo práve naplánované ako vyvrcholenie osláv 1000. výročia príchodu Cyrila a Metoda na Slovensko.⁶⁶

Významné až priam mýtické postavenie, ktoré bolo počas slovenského národného hnutia 18. a 19. storočia pripísané mestu Nitra nezostalo bez odozvy z maďarskej strany, ktorá viedla vlastnú národnú politiku. V roku 1883 bol v Nitre založený Hornouhorský maďarský vzdelávací spolok, z maďarského názvu skrátene FEMKE, ktorého úlohou bolo práve riadiť maďarizačnú politiku nielen v Nitrianskej, ale aj v ostatných prevažne slovenských župách.⁶⁷ Aj keď o výbere Nitry ako sídla tohto spolku bolo rozhodnuté na základe viacerých faktorov, jej symbolický post v dejinách slovenského národa zohrával ak nie rozhodujúcu, tak určite aspoň dôležitú úlohu pri konečnom rozhodovaní.⁶⁸

Ďalším príkladom maďarského úsilia o pomadžarčenie Nitry aj v symbolickej a historickej rovine bola výstavba miléniového pamätníku v roku 1896, teda pri tisícim výročí príchodu starých Maďarov do stredoeurópskeho priestoru.⁶⁹ Pamätníkov vybudovaných pri tomto výročí bolo sedem

⁶⁵ Jozef Butvin a kolektív, *Velká Morava a naša doba* (Bratislava: Osveta, 1963), 156 – 157.

⁶⁶ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 132.

⁶⁷ Dezider Smidák, „Niektoré problémy Hornouhorského maďarského vzdelávajúceho spolku“, in *Kapitoly z dejín Nitry*, ed. Alexander Csanda et al. (Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1963), 119 - 123.

⁶⁸ *Ibid.*, 124 – 125.

⁶⁹ Imrich Točka, *Zobor* (Nitra: Imrich Točka, 2014), 90 – 91.

a z toho dva sa nachádzali na území Horného Uhorska, jeden na Devíne pri Bratislave a ten druhý práve v Nitre.⁷⁰

Dva vyššie spomenuté prejavy maďarizačných snáh namierených na Nitru boli dôkazom toho, že atribúty, ktoré jej boli pripisované a to teda hlavne význam *kolísky* slovenského národa prenikali aj mimo okruh slovenských učencov venujúcich sa skúmaniu národných dejín. To potvrdzuje silné postavenie tohto mýtu, ktorý ani maďarskí tvorcovia politiky nemohli prehliadať a mali potrebu ho v rámci svojich politických cieľov potlačiť. Jedným z prostriedkov, ktoré použili bolo práve vybudovanie pomníka, ktorý mal označiť v danom období najvýznamnejšiu udalosť maďarskej histórie. Pomník mal teda označiť významný historický míľnik a jeho vybudovanie na území Nitry bolo prejavom pevného úsilia o zmenu národnej situácie v meste a to aj prostredníctvom trvalej symbolickej prítomnosti pomníka.

Cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia sa teda od počiatkov slovenského národného hnutia postupne budovali a upevňovali, až sa stali súčasťou kultúrnej pamäte obyvateľov v Hornom Uhorsku a obdobie 9. storočia zostalo aj po zvyšok 19. storočia a začiatok 20. storočia predmetom bádania slovenských historikov. Historické práce z tohto obdobia však vo veľkej miere pokračujú v skúmaní veľkomoravského obdobia, avšak ich význam spočíva v upevňovaní slovenskej identity a obrane proti maďarským oponentom a samotnej uhorskej vláde a jej politike.⁷¹

Mýtus o starobylej Nitre sa teda v priebehu 19. storočia stal súčasťou slovenskej kultúrnej pamäti a o jeho dôležitosti zavládol vo vedeckých a kultúrnych kruhoch všeobecný konsenzus. V priebehu vývoja národného hnutia sa však mýtické príbehy spojené s Nitrou formovali a obmieňali práve podľa toho, aby boli v súlade s ideami a cieľmi danej národoveckej generácie. Tak vznikli rôzne interpretácie jedného vzdialeného historického obdobia, ktoré aj v 20. storočí podliehali ideologickým a politickým vplyvom.

⁷⁰ Ibid., 92 – 93.

⁷¹ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 150 – 151.

3. Politická ideologizácia mýtu o staroslávnej Nitre v 20. storočí

Opätovné zblíženie a spolupráca na kultúrnej aj politickej úrovni medzi českým a slovenským národným hnutím na prelome storočí vyústilo do vzniku Československa v roku 1918.⁷² Nový spoločný štát bol postavený na idei jednotného československého národa. Jednotný československý národ bol však politický ideový koncept, ktorého cieľom bolo získať početnú prevahu nad inými etnikami žijúcimi na území novovzniknutého štátu a tým jednoduchšie uspieť u svetových veľmocí so žiadosťou o vytvorenie vlastného štátu. Bolo nutné dokázať existenciu jednotného československého národa a v rámci tohto úsilia sa československí historici a politici opätovne vracali do minulosti a hľadali spoločnú históriu týchto dvoch národov. V súvislosti s tým došlo k vytvoreniu novej verzie veľkomoravského mýtu, ktorý bol postavený na tvrdení, že Veľká Morava bola prvým spoločným štátnym útvarom oboch spomínaných národov.⁷³

V Nitre v roku 1918 v dôsledku maďarizácie prevažovalo maďarské obyvateľstvo. Reakcia miestnych politických orgánov na vznik nového štátu, do ktorého bola Nitra začlenená, bola negatívna a odmietali sa podriadiť novým autoritám. Aj napriek tomu bolo mesto 10. decembra 1918 obsadené československými vojskami a oficiálne začlenené do Československej republiky.⁷⁴ V roku 1922 bola Nitra zaradená medzi veľké obce, naďalej však zostávala centrom Nitrianskej župy a biskupstva.⁷⁵

Nitra sa teda dostala pod československú správu a potreba znovu oživiť mýty, ktoré sa v priebehu 19. storočia stali súčasťou pamäti slovenského národa, pohánali snahy o to, aby sa opäť stala slovenským mestom a mohla byť hrdým nositeľom prívlastkov a príbehov, ktoré mu boli slovenskými národovcami pripísané. Súčasťou tohto úsilia bolo zároveň odstrániť symboly predchádzajúceho režimu. Toto úsilie prinieslo aj zničenie miléniového pamätníku

⁷² Kováč, *Dejiny Slovenska*, 147 – 148, 175 – 180.

⁷³ *Ibid.*, 172 – 173.

⁷⁴ Ida Zubácka, *Nitra za prvej Československej republiky* (Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 1997), 25 – 29.

⁷⁵ *Ibid.*, 33, 51.

československými legionáři v roku 1921. Výročie príchodu starých Maďarov na územie už neexistujúceho Uhorska nie lenže stratilo v novom štáte svoj historický význam, ale celá maďarská minulosť mesta mala byť v ideálnom prípade aj zabudnutá. Z tohto pohľadu ide o snahu „prekonfigurovať čas“, čiže o novým režimom riadené prepísanie dejín a prenesenie významu na iné historické udalosti, ktoré v sebe nesú aktuálne hodnoty.⁷⁶

Avšak záujem o slovakizáciu Nitry mali aj národne uvedomelí kňazi, ktorí vyvinuli aktívne úsilie, aby dosiahli to, že Vatikán vymenoval prvých slovenských biskupov. Vysviacka prvých troch slovenských biskupov, vrátane nitrianskeho, sa konala v Nitre vo februári roku 1921.⁷⁷ Výber mesta, v ktorom sa táto významná cirkevná udalosť odohrala určite nebol náhodný a potvrdzoval vnímanie Nitry ako *kolisky* kresťanstva. Ďalšou spoločenskou udalosťou, ktorá v sebe spájala kresťanskú a národnú tradíciu boli Pribinove slávnosti, ktoré sa konali v roku 1933 a mali pripomenúť 1100. výročie vysvätenia kresťanského kostola v Nitre.⁷⁸ Ako bolo v úvode spomenuté, vysvätenie prvého chrámu je podľa dobových prameňov datované do rokov 828 – 829, takže stanovený dátum osláv bol z historického hľadiska nepresný.

Problém však nastal aj v tom, že miesto, kde sa tzv. Pribinov kostol nachádzal nebolo a dodnes nie je známe. Ministerstvo školstva a národnej osvety teda rozhodlo o uskutočnení archeologického bádania a to na nitrianskom hrade. Keďže plocha hradu bola takmer celá zastavaná, výskum bol obmedzený a nakoniec nepriniesol žiadne nové poznatky. Avšak ani nepriaznivý výsledok archeologického bádania nezmaril organizáciu slávností a vieru Slovákov, že Pribinov kostol sa nachádzal na mieste hradu.⁷⁹

⁷⁶ Ferencová, „Pomníky ako prostriedok legitimizácie režimov a transformácie spoločnosti. Prípad mesta Nové Zámky“, 335- 337.

⁷⁷ Róbert Letz, „Karol Kmeťko – nitriansky biskup a slovenský arcibiskup“, in Nitra v slovenských dejinách, ed. Richard Marsina (Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002), 342 – 343.

⁷⁸ Juraj Zajonc, „Spoločenský život mesta Nitra po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie (1918 – 1945) a jeho obraz v pamäti mesta“, in *Paměť města*, ed. Michaela Ferencová a Jana Nosková (Brno, Etnologický ústav AV ČR, 2009), 284.

⁷⁹ Zubácka, *Nitra za prvej Československej republiky*, 51.

Pribinove slávnosti sa mali vrátiť k idei Nitry ako prvého slovenského kresťanského mesta a Pribina bol už tradične vnímaný ako slovenský panovník. Aj napriek tomu, že vysvätenie chrámu iniciované Pribinom bolo používané ako dôkaz slovenskej kresťanskej tradície, československá vláda sa rozhodla prebrať záštitu nad oslavami a využiť ich na spopularizovanie myšlienky jednotného československého národa. Osláv sa zúčastnil predseda vlády a päť ďalších ministrov.⁸⁰

Na propagovanie celonárodných osláv boli vydané viaceré publikácie v tlači, knihy a zborníky, ktoré pojednávali o kniežati Pribinovi a veľkomoravskej histórii Nitry, kladúce dôraz na tisíc rokov trvajúce kresťanstvo slovenského národa.⁸¹ Navyše, Pribinov kostol nebol jediným symbolom odkazujúcim na minulosť, ktorý bol súčasťou osláv, keďže neoficiálnym začiatkom slávností bola inscenácia *Kráľ Svätopluk* od dramatika Ivana Stodolu a ako pamiatkový predmet boli napríklad vydávané pohľadnice s vyobrazením Cyrila a Metoda, ktoré mohli byť nesprávne pochopené tak, že práve títo dvaja misionári vysvätili Pribinov kostol, čo bola samozrejme nepravdivá informácia.⁸²

Pribinove slávnosti, ktoré pôvodne mali byť oslavami cirkevnými, odzrkadlili vtedajšie spoločenské nálady v Československu, kedy sa na slovenskej strane čím ďalej, tým intenzívnejšie prejavovala nespokojnosť s vnútorným usporiadaním štátu a nacionálne orientovaná časť slovenského politického spektra sa začala dožadovať autonómie pre Slovensko. Československá vláda a jej priaznivci sa naopak snažili o zachovanie statusu quo.

Pred samotnými oslavami sa konali rôzne spoločenské a vzdelávacie podujatia, medzi nimi aj Pribinove školské slávnosti, na ktorých sa prítomným študentom prihovril minister školstva Ivan Dérer s prejavom o dôležitosti československej vzájomnosti. V zmysle oslavy jednotného československého národa sa niesol aj prejav Milana Hodžu, ktorý ako minister poľnohospodárstva otváral hospodársko-priemyselnú výstavu.⁸³ Obaja slovenskí ministri boli teda zástancami

⁸⁰ Ibid., 53.

⁸¹ Napríklad publikácia *Pribinova Nitra* (Nitra: Pribinov fond, 1933).

⁸² Zubácka, *Nitra za prvej Československej republiky*, 52.

⁸³ Ibid., 52 – 54.

myšlienky československej národnej jednoty a tento ich postoj sa preniesol aj do ich politických prejavov.

Podľa Hodžovho príhovoru bolo obdobie vlády kniežat'a Pribinu a jeho rozhodnutie dať vysvätiť prvý kostol na území západných Slovanov dôkaz toho, že slovenský národ bol v tom období moderný, dokonca pokrokový a rovnocenný iným európskym národom. Aj napriek konfliktu, ktorý vznikol medzi Pribinom a Mojmirom kvôli Mojmirovým centralizačným snahám, Slováci, Moravia a neskôr aj Česi sa uberali spoločným smerom. Veľká Morava ako prvý československý štátny útvar nebola úspešná kvôli tomu, že česká vetva nebola jeho súčasťou. Na záver Hodža zdôraznil, že Československo bolo zavŕšením historického vývoja a v spoločnom štáte tieto národy dokážu odolať vonkajším tlakom, čo malo byť varovaním pre *všetkých Pribinov a Mojmirov*, čím sa Hodža mohol odkazovať na politikov, ktorí sa snažili o zmenu súdobého stavu.⁸⁴

Počas slávností sa udial konflikt, ktorý sa stal predzvesťou budúceho politického smerovania Československa. Organizátori rozhodli o tom, že Andrej Hlinka, vedúca osobnosť nacionalistickej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej už len HSĽS), nemohol predniesť svoj prejav spolu so štátnymi predstaviteľmi. Navzdory tomuto rozhodnutiu Hlinka vystúpil so svojim prejavom, ktorého súčasťou bola aj rezolúcia žiadajúca autonómiu Slovenska.⁸⁵

Pribinove slávnosti a symbolika, ktorú mali niesť, boli teda využité nie len na propagáciu idey jednotného československého národa a to vládnymi predstaviteľmi, ale aj na otvorenú deklaráciu nespokojnosti so súčasným stavom spojenú so žiadosťou o autonómiu zo strany slovenských nacionalistov. Obe strany ako argumenty na doloženie svojich myšlienok a ideológií používali minulosť, konkrétne obdobie vlády Pribinu a Veľkej Moravy. Každá strana si však vykladala toto obdobie vlastným spôsobom a prispôbovala si históriu tak, aby to sedelo s jej súdobými predstavami a hodnotami. Kým Hodža videl Pribinov a Mojmirov odkaz v tom, že

⁸⁴ Parafrázované zo: „Zahájanie Pribinových osláv“, *Slovenský denník*, 13. augusta 1933, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/114234/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

⁸⁵ Zajonc, „Spoločenský život mesta Nitra po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie“, 284 – 285.

spojenie Slovákov, Moravanov a Čechov ich spraví silnejšími, Hlinka historické udalosti spojené s týmito dvoma kniežatami videl práve opačne.

V politickom periodiku *Slovák*, ktorý pravidelne vydávala strana HSĽS, bol 13. augusta 1933, teda v priebehu Pribinových slávností, vydaný Hlinkov článok s titulom „Nitra je naša!“, v ktorom ostro kritizoval československú vládu a jej kroky prirovnával k uhorskej represívnej politike, ktorá zatajovala slávnú slovenskú históriu.⁸⁶ V tomto článku Hlinka nazval Slovákov *bezprostrednými potomkami Pribinovými* a Nitra podľa jeho presvedčenia bola už pred 1100 rokmi slovenskou a katolíckou.⁸⁷ Ako argument proti čechoslovakizmu Hlinka použil historický obraz toho ako *moravčáci* vyhnaní Pribinu z Nitry a potom ho zavraždili.⁸⁸ V Hlinkovej interpretácii „moravčáci“ boli nie len Moravia, ale aj Česi a týmto obrazom chcel Hlinka ukázať, že už v minulosti Česi Slovákom ukrivdili, a preto sa im aj v súdobej situácii nedalo veriť.

Článok „Nitra je naša!“ bol ráznym odmietnutím koncepcie československého národa. Avšak jeho argumentácia bola vystavaná na zjednodušenej interpretácii dejín, ktorou chcel autor pôsobiť najmä na emócie čitateľov so zámerom vyvolať v nich silný pocit príslušnosti k slovenskému národu a zároveň pocit krivdy, ktorá sa mala slovenskému národu diať a týmto spôsobom si získať čitateľove sympatie a v nadchádzajúcich voľbách aj jeho voličský hlas.

Nacionalistická HSĽS využívala mýtus o slávnej nitrianskej histórii ako nástroj svojej propagandy.⁸⁹ Pravidelne sa jej členovia vo svojich prejavoch a najmä v stránickej tlači odkazovali na Pribinu, Svätopluka, Cyrila a Metoda, ktorí im slúžili ako doklad dávnej existencie slovenského národa, ktorý bol zároveň aj kresťanským, čo spájalo hlavné dva piliere strany, ktoré vyjadrovalo aj často používané motto strany: „Za boha a národ!“⁹⁰ Vyzdvihovanie silného puta medzi slovenským

⁸⁶ Parafrazované z: Andrej Hlinka, „Nitra je naša!“, *Slovák*, 13. augusta 1933, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/97611/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Jakub Drábik, *Fašizmus* (Bratislava: Premedia, 2019), 463.

⁹⁰ Napr. „Za Boha a národ (Spomienky na školské roky prezidenta Jozefa Tisu), *Slovák*, 27. októbra 1939, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/84526/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

národom a kresťanstvom bol aj jedným zo spôsobov ako sa vymedziť voči Čechom, pre ktorých kresťanstvo nebolo tak dôležitou spoločenskou hodnotou ako pre Slovákov.

14. marca 1939 za zložitých vnútropolitických, no najmä rozhodujúcich medzinárodných okolností vznikol Slovenský štát, pravicový autoritatívny režim s prvkami fašizmu, ktorý bol prakticky satelitom nacistického Nemecka.⁹¹ Aj napriek tomu však išlo o prvý po formálnej stránke samostatný slovenský štátny útvar a ľudácka propaganda opäť využila symboliku Pribinu a Veľkej Moravy a vo svojej tlači vznik Slovenského štátu prezentovala ako naplnenie odkazu nitrianskych a veľkomoravských panovníkov a označila to za návrat k slávnej histórii Slovenska.⁹²

Jozef Tiso, rímskokatolícky kňaz a po Hlinkovej smrti vodca HSĽS, strávil časť svojich štúdií v mladosti v Nitre. Tisovi priaznivci prikladali jeho nitrianskym štúdiám symbolický rozmer, ako je možné vidieť v článku v *Slovákovi* z 26. októbra 1939, ktorý bol vydaný pri príležitosti zvolenia Tisa za prezidenta novovzniknutého Slovenského štátu. Autor tohto článku usúdil, že všetky mýtické momenty spájané s históriou „staroslávnej“ Nitry museli mladého Tisa inšpirovať k úsiliu prinavrátiť slovenskému národu jeho samostatnosť.⁹³ Tisove pôsobenie v Nitre bolo teda považované za osudové a postavenie Nitry ako *kolisky* Slovákov v kontexte novovzniknutého Slovenského štátu nadobudol ďalší symbolický rozmer.

Vzniku Slovenského štátu predchádzala Viedenská arbitráž, čo pre vtedajšiu Česko-slovenskú republiku v novembri roku 1938 znamenalo odstúpenie južného Slovenska Maďarsku. Aj napriek tomu, že maďarská vláda požadovala aj odstúpenie viacerých významných miest vrátane Nitry, v tejto požiadavke jej nebolo vyhovené a vďaka politickým rokovaniam Nitra zostala súčasťou Česko-slovenskej republiky a následne vzniknutého Slovenského štátu. Po Viedenskej arbitráži nová hranica viedla pár kilometrov južne od Nitry.⁹⁴

⁹¹ Drábik, *Fašizmus*, 466 – 467.

⁹² Šaňo Mach, „Prezident-budovateľ“, *Slovák*, 27. októbra 1939, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/84526/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

⁹³ Tido J. Gašpar, „Prezidentova mladosť“, *Slovák*, 27. októbra 1939, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/84526/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

⁹⁴ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 209 – 211.

V rokoch 1940 – 1944, teda v priebehu Druhej svetovej vojny, bol nitrianskym županom člen HSĽS, ktorý rozhodol o vybudovaní súsošia Cyrila a Metoda na slovensko-maďarskom pohraničí, neďaleko obce Branč, ktorá pripadla Maďarsku. Zámerom župana bolo demonštrovať, že hranica sa už nebude ďalej presúvať smerom na sever, používajúc súsošie solúnskych bratov ako označenie územia Slovákov. Župan k súsošiu pripojil aj fiktívny príbeh, podľa ktorého na mieste, kde bolo postavené, odpočívali Cyril a Metod počas svojej cesty do Nitry.⁹⁵

Autoritatívny Slovenský štát riadený nacionalistickou stranou, na ktorej čele stál kňaz Tiso teda dokázal obratne modifikovať a reinterpretovať kultúrnu pamäť a využívať národné mýty na obhajobu krokov vlády a v podstate aj na zdôvodnenie vlastnej existencie. Ľudácka denná tlač bežne vydávala historické a politické obhajoby slovenského národa, ktorých argumentácia bola obvykle postavená na mýtickej histórii prameniacej v Nitre, ako aj články o vedeckých prácach dokazujúcich pravdivosť týchto historických momentov. Dokonca niektoré nové výsledky bádania pripisovali mestu pod Zoborom ešte väčší význam ako mu bol pripísaný v minulosti, a to napríklad tvrdeniami, že panovník Svätopluk po zosadení Rastislava z čela Veľkej Moravy sídlil v Nitre alebo, že Metod bol pochovaný v Nitre.⁹⁶

Udalosti povojnového vývoja v obnovenej Československej republike zmaril snahy o návrat k medzivojnovému demokratickému režimu. V roku 1948 došlo ku komunistickému prevratu, následkom ktorého sa z Československa stal sovietsky satelit a ocitlo sa na opačnej strane politického spektra ako boli jeho nástupnícke štátne zriadenia počas vojny.⁹⁷

Nový autoritatívny socialistický režim bol ateistický a výrazne potláčal, dokonca likvidoval cirkevnú činnosť. Československo bolo centrálné riadené z Prahy a snahy Slovákov o federatívne usporiadanie štátu boli opätovne zamietnuté. Centralistický a protináboženský režim teda národné mýty spojené s Nitrou nezpracoval do štátnej propagandy, keďže v mnohých smeroch boli

⁹⁵ Zajonc, „Prečo je Nitra staroslávne mesto“, 142 – 143.

⁹⁶ „Nitra – sídlo arcibiskupa Metoda“, *Slovák*, 5. augusta 1941, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/45375/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

⁹⁷ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 262 – 263.

v rozpore s komunistickou ideológiou. Aj keď teda cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia neboli v súlade so štátnou ideológiou, obe už boli súčasťou kultúrnej pamäte národa a nebolo možné tieto tradície prehliadať. Aj kvôli tomu publikácie o histórii Nitry ďalej vychádzali a v priebehu 50. rokov boli znovu vydávané aj diela slovenských národovcov z 19. storočia, ktoré mali zásadný podiel na budovaní a vývoji týchto mýtov.

V 60. rokoch došlo k politickému a spoločenskému uvoľneniu, ktoré sa prejavilo aj tým, že kultúrna a vedecká obec mala viac priestoru na slobodnejšiu tvorbu a bádanie.⁹⁸ V roku 1963 bolo 1100. výročie príchodu byzantských učencov na Veľkú Moravu a pri tejto príležitosti boli vydávané vedecké aj popularizačné publikácie založené na nových archeologických poznatkoch, ale aj na novom prístupe k mýtom spojeným s obdobím Veľkej Moravy a Nitrou.⁹⁹ O rok neskôr, v roku 1964 bola v Nitre organizovaná celoštátna výstava Veľká Morava, ktorá bola následne presunutá do Prahy.¹⁰⁰ Na otvorení výstavy sa zúčastnili len predstavitelia slovenskej Komunistickej strany, čo do určitej miery poukázalo na to, že primárny záujem na konaní tejto oslavy mali najmä Slováci, pre ktorých bola história Veľkej Moravy jediným obdobím, ktoré dokazovalo ich historickú štátnosť pred prvou republikou.¹⁰¹

Nový prístup k nitrianskym mýtom prevzal niektoré idey z obdobia prvej republiky, ale bol menej nadnesený a viac vedecký, teda najmä archeologickým výskumom sa snažil čo najviac priblížiť k reálnemu poznaniu obdobia 9. storočia. Predstava o tom, že Nitra bola symbolom bratského zväzku českého a slovenského národa a teda bola aj dôkazom ich dlhej spoločnej histórie zostala zachovaná.¹⁰² Pripomenutie historického zväzku Čechov a Slovákov na začiatku 60. rokov

⁹⁸ Ibid., 281.

⁹⁹ Napr. Butvin a kol. *Veľká Morava a naša doba* alebo Jaroslav Böhm, *Veľká Morava* (Praha: Nakladatelství Československej akadémie vied, 1963).

¹⁰⁰ „Výstava ‚Velká Morava‘ otvorená v Nitře“, *Rudé právo*, 19. apríla 1964, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1964/4/19/1.png> (stiahnuté 6. decembra 2021).

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Lajoš, *Nitra slovom i obrazom*, úvod.

malo aj politický význam, keďže „slovenská otázka“, teda nespokojnosť Slovákov s pražským centralizmom sa opäť vo verejnej diskusii dostávala do popredia.¹⁰³

Náboženský rozmer cyrilo- metodskej misie bol do značnej miery opomínaný a kresťanská cirkev bola v historických publikáciách kritizovaná. Autori dokonca kritizovali jednostrannosť výkladu cyrilo-metodskej tradície a rozhodli sa vyzdvihnúť práve jazykovú kultúru, ktorú Cyril a Metod na Veľkú Moravu priniesli, a ktorá sa stala unifikačným prvkom medzi slovanskými národmi, čo bolo v súlade s komunistickou ideológiou internacionalizmu.¹⁰⁴ Socialistický výklad cyrilo-metodskej tradície teda staval Nitru do pozície slovanského kultúrneho centra.

Úsilie určiť miesto prvého Pribinovho kostola bolo stále jedným z priorít archeologického bádania a výsledky nových výskumov priniesli ďalšiu teóriu, kde by sa tento mýtický chrám mohol nachádzať. Predsa však kresťanský význam Nitry ustúpil do pozadia a to z dôvodu nezlučiteľnosti so štátnou propagandou, ktorá aj prostredníctvom historickej výstavy mienila mesto pod Zoborom predstaviť ako *mesto bohatých socialistických perspektív*.¹⁰⁵

Nitra spolu s jej symbolickými významami nebola ani v priebehu často sa meniaceho 20. storočia vymazaná z kultúrnej pamäti národa. Každý štátny režim, v ktorom sa Slováci ocitli premietal do Nitry ako „miesta pamäti“ svoje ideologické predstavy a zakaždým priniesol nový výklad založený na reinterpretácii tých istých udalostí, na ktorých slovenský príbeh založili už národovci v 19. storočí, bola teda zachovaná kontinuita kultúrnej pamäti.

V novembri roku 1989 v Československu padol komunistický režim a nahradila ho Česká a Slovenská federatívna republika. Avšak existencia novej spoločnej demokratickej republiky nebola dlhá a už v roku 1992 došlo k politickej dohode na rozdelení Československa a 1. januára 1993 vznikla prvá demokratická Slovenská republika.¹⁰⁶

¹⁰³ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 282.

¹⁰⁴ Böhm, *Veľká Morava*, 5, 9 – 10.

¹⁰⁵ Lajoš, *Nitra slovom i obrazom*, 51 – 52, úvod.

¹⁰⁶ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 321 – 323.

4. Mýtus v kultúrnom živote mesta Nitra a jeho politické využívanie krajinou pravícou

Vznik samostatného štátu na Slovensku vyvolal novú vlnu nacionalizmu, ktorá sa prejavila v oživení národných mýtov a v nových vedeckých bádaniach v oblasti najstarších národných dejín. Oživenie národných mýtov v tomto kontexte znamenalo, že Veľká Morava už nebola ďalej vnímaná, ako prvý štát Čechov a Slovákov, ale ako prvý slovenský štát. V podstate došlo k návratu k výkladu veľkomoravských dejín, aké bolo typické pre slovenských nacionalistov v medzivojnovom období a význam veľkomoravskej histórie ako jednotiaceho prvku českého a slovenského národa sa rozpadom federácie z verejného diskurzu vytratil.¹⁰⁷

Veľká Morava, Pribina a Svätopluk sa znovu stali symbolmi historickej slovenskej štátnosti, ktoré z pohľadu súčasného moderného slovenského národa dokazujú právo na politickú existenciu v rámci vlastného suverénneho štátu. *Cyrlometodské duchovné dedičstvo a historický odkaz Veľkej Moravy* boli dokonca zakomponované do textu preambuly ústavy Slovenskej republiky.¹⁰⁸ V niektorých prípadoch dochádzalo k nekritickému návratu k ideám HSL'S a na udalosti z roku 1933 spojené s Pribinovými oslavami v Nitre bolo nazerané ako na symbolický druhý začiatok slovenskej štátnosti.¹⁰⁹

Najvýraznejšie sa oživenie kultúrnej pamäti prejavilo vo verejnom priestore mesta. Už v roku 1989 bola v Hornom meste pod Nitrianskym hradom odhalená socha kniežaťa Pribinu a o rok neskôr bližšie k bráne hradu bolo zas osadené súsošie Cyrila a Metoda.¹¹⁰ V roku 1996 došlo k rekonštrukcii Pešej zóny a hlavného námestia, ktoré bolo premenované na Svätoplukovo námestie.¹¹¹ V priestore Pešej zóny boli umiestnené rôzne objekty, ktoré priamo alebo symbolicky

¹⁰⁷ Napr. publikácia *Slovensko sa rodilo v Nitre* (Martin: Matica slovenská, 1993).

¹⁰⁸ Kováč, *Dejiny Slovenska*, 328.

¹⁰⁹ *Slovensko sa rodilo v Nitre*, 7 – 13.

¹¹⁰ „Pribinovo námestie“, Turistické informačné centrum Nitra, naposledy aktualizované 26. februára 2020, <https://www.nitra.eu/8577/pribinovo-namestie> (stiahnuté 6. decembra 2021), „Solúnski bratia“, Mesto Nitra, naposledy aktualizované 31. marca 2016, <https://www.nitra.sk/zobraz/obsah/13468> (stiahnuté 7. decembra 2021).

¹¹¹ „Pešia zóna“, Mesto Nitra, naposledy aktualizované 4. apríla 2016, <https://www.nitra.sk/zobraz/sekciu/pesia-zona>, (stiahnuté 7. decembra 2021).

odkazovali na obdobie Veľkej Moravy a autori svojimi umeleckými dielami chceli vyjadriť hodnoty, ktoré toto historické obdobie pre nich symbolizovalo používajúc prvky archeologických nálezov z 9. storočia. Jedným z umeleckých objektov umiestnených na námestí bol napríklad Meč zabodnutý do zeme, čo malo symbolizovať mier a bol inšpirovaný mečom z 9. storočia, ktorý bol nájdený neďaleko mesta Martin.¹¹²

Ako je vidieť na príklade výtvarného objektu Meč, historické nálezy, ktorými sa umelci inšpirovali nemuseli byť nutne spojené s Nitrou, dôležitá bola spojitosť s Veľkou Moravou, keďže nová vizuálna podoba námestia nadväzovala na historicky vybudovanú identitu mesta. Obyvatelia Nitry sú teda vo verejnom priestore historického centra mesta obklopení odkazmi na obdobie 9. storočia, ktoré tam však vznikli až dôsledkom vzájomne previazaných politických a kultúrnych udalostí posledných dvoch storočí. Avšak ich tichá prítomnosť v centre mesta má na samotných obyvateľov vplyv najmä v tom, že v nich upevňujú predstavy o minulosti a hodnotách vlastného národa.

Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 sa odkaz mýtu o staroslávnej Nitre mal stať pripomienkou procesu slovenskej národnej emancipácie, ktorá zavrášila svoj vývoj práve vytvorením samostatného štátu. Staroslávna Nitra a s ňou spojená mýtická národná história mala byť v modernom slovenskom štáte symbolom zjednotenia a zdieľaných cieľov a hodnôt. Namiesto toho sa v posledných dvoch dekádach stala dejiskom ideových konfliktov, ktoré spoločnosť mesta, ale aj celý národ skôr rozdeľujú.

Spoločenskou tradíciou, ktorá nadväzuje na históriu mesta sú slávnosti Nitra, milá Nitra, ktoré mesto každoročne organizuje už od roku 2004 práve počas štátneho sviatku svätého Cyrila a Metoda, ktorého dátum bol stanovený na 5. júla. Slávnosti Nitra, milá Nitra, ktorých názov je

¹¹² Ibid., Zajonc „Prečo je Nitra staroslávne mesto“, 148.

odvodený práve od básne prvýkrát zaznamenanaj v 19. storočí, spájajú v sebe Pribinove dni a Cyrilo-metodské slávnosti a zároveň sú považované aj za dni Nitranov.¹¹³

Keďže ide o celoštátne oslavy, pravidelne sa na nich objavujú aj zástupcovia slovenskej vlády a predstavitelia mesta. Náplňou týchto slávností, okrem pravidelného pripomínania mýtickej histórie Slovákov, je aj prezentácia súčasného pohľadu na veľkomoravské obdobie, či už z vedeckého alebo kultúrneho pohľadu. V súčasnosti sa v spojení s byzantskou misiou vyzdvihuje najmä kultúra a vzdelanie, ktoré na územie Veľkej Moravy priniesli, ako dve hodnoty, ktoré by mali byť univerzálnymi v súčasnom kultúrne diverzifikovanom slovenskom štáte.¹¹⁴

Cyrilo-metodské slávnosti sú však aj tradične úzko prepojené s kresťanskou tradíciou a každoročne sa počas nich koná celonárodná púť, na ktorej sa zúčastňujú predstavitelia cirkvi nie len zo Slovenska, ale aj z okolitých krajín. V roku 2021 slávnostnú omšu celebroidal poznanský arcibiskup a predseda Konferencie biskupov Poľska.¹¹⁵ Účasť poľského metropolitu je možné chápať ako nadviazanie na unifikačnú ideu staroslovanského jazyka, ktorý Cyril a Metod na Veľkú Moravu priniesli, ale zároveň aj ako podporu súčasnej poľskej konzervatívnej katolíckej cirkvi.

Poznanský arcibiskup počas svätej omše, ktorú celebroidal na Svätoplukovom námestí pred tisíckami ľudí kritizoval *vládnuci liberalizmus* a zamyslel sa nad tým, v akom stave by Konštantín a Metod našli súčasné slovanské národy.¹¹⁶ Tvrdil, že *homosexualizmus* je v súčasnosti *predkladaný ako chvályhodný* a kritizoval, že umelé prerušenie tehotenstva je v súčasnej Európskej únii považované za ľudské právo a tvrdil, že *umelý potrat* je dokonca *odporúčaný*.¹¹⁷ K téme interrupcií sa vyjadril aj ordinár Ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR, ktorý slúžil slávnostnú omšu v roku

¹¹³ „Slávnosti Nitra, milá Nitra 2021“, Mesto Nitra, naposledy aktualizované 7. júla 2021, <https://www.nitra.sk/zobraz/obsah/33521> (stiahnuté 7. decembra 2021).

¹¹⁴ zdroje

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ „Bohoslužba“, STV, 5. júla 2021, <https://www.rtv.s.sk/televizia/archiv/14320/278862#2338>, 38:10– 43:27 (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹¹⁷ Ibid.

2019. Ten kritizoval interrupčný zákon v roku 1956, ktorého výsledok nazval *genocídou vlastného národa*.¹¹⁸

Slávnosti *Nitra, milá Nitra* spoločne organizujú mestská krajská samospráva spolu s nitrianskou diecézou. Slávnosti by teda mali byť akousi snahou o nájdenie prieniku svetského a náboženského nahliadania na dejiny Nitry. Diskusie o interrupčných právach a právach LGBTI komunity sú stále zdrojom konfliktov v slovenskej spoločnosti a prejav arcibiskupa vyvolal veľký ohlas.¹¹⁹ Samotná cirkev nemá najmä na tému rešpektovania LGBTI komunity jednotný názor a týmto spôsobom sa aj samotné Cyrilo-metodské slávnosti stávajú rozdeľujúcou udalosťou, kedy je ich myšlienka využívaná na propagovanie ultrakonzervatívnych myšlienok.

Problematickou bola aj účasť občianskeho spolku Slavica, ktorej folklórny festival bol 10 rokov pravidelnou súčasťou slávností *Nitra, milá Nitra*.¹²⁰ Slavica si dáva za cieľ *spopularizovať tému slovanstva a Slovanov* a propagovať myšlienky všeslovanskej vzájomnosti a Nitru považuje za duchovné centrum podunajských a zakarpatských Slovanov.¹²¹ Okrem toho si však členovia Slavice každoročne pripomínajú pamätný deň genocídy Slovanov a kultúrny Západ považujú za rozvrátený. Predseda spolku sa často objavuje v známych slovenských dezinformačných médiách a v roku 2019 kandidoval do Európskeho parlamentu za krajne pravicovú stranu Ľudovú stranu Naše Slovensko.¹²²

¹¹⁸ „Cyrilo-metodská národná púť v Nitre prilákala niekoľko tisíc veriacich“, *Webnoviny*, 5. júla 2019, <https://www.webnoviny.sk/foto-cyrilo-metodska-narodna-put-v-nitre-prilakala-niekolko-tisic-veriacich/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹¹⁹ Napríklad v médiách: Dominika Cunevová, „Na Cyrilometodskej púti sa zišlo niekoľko tisíc ľudí. Počas omše celebrant odsúdil homosexualitu, rozvody či potraty“, *Sme*, 5. júl 2021, <https://mynitra.sme.sk/c/22696006/na-cyrilometodskej-puti-sa-zislo-niekolko-tisic-ludi-pocas-omse-celebrant-odsudil-homosexualitu-rozvody-ci-potraty.html> (stiahnuté 19. decembra 2021). Alebo reakcia prezidentky Zuzany Čaputovej: Ria Gehrerová, „Prezidentka na diskusii s rodičmi LGBTI ľudí: Pokúsim sa byť užitočná, maďarský zákon by som vetovala“, *Denník N*, 9. júla 2021, <https://dennikn.sk/2462495/prezidentka-na-diskusii-s-rodicmi-lgbti-ludi-pokusim-sa-byt-uzitocna-madarsky-zakon-by-som-vetovala/?ref=inm> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹²⁰ „Medzinárodný folklórny festival Slavica, ktorý býval roky súčasťou programu slávností v Nitre, nedostal tento rok dotáciu“, *Nitraden.sk*, 3. júna 2019, <https://nitraden.sk/medzinarodny-folklorny-festival-slavica-ktory-byval-roky-sucastou-programu-slavnosti-v-nitre-nedostal-tento-rok-dotaci/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹²¹ „O nás“, Slavica, <https://www.slavica.sk/o-nas/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹²² „Genocída Slovanov“, Slavica, <https://www.slavica.sk/2020/10/12/genocida-slovanov/> (stiahnuté 19. decembra). Rozhovor s predsedom spolku pre známy slovenský dezinformačný web: Eugen Rusnák, „Predseda OZ Slavica Miloš Zverina: Zlaté časy Slovanov, keď žili ako jeden veľký národ od brehov Atlantického oceánu po Aljašku, si už nikto nepamätá“, *Hlavné správy*, 23. mája 2017, <https://www.hlavnespravy.sk/predseda-oz-slavica-milos-zverina-zlate-casy-slovanov-ked-zili-ako-jeden-velky-narod-od-brehov-atlantickeho-oceanu-po-aljasku-si-uz-nikto-nepamata/1011832> (stiahnuté 21. decembra 2021).

Škodlivé pôsobenie Slavice bolo však dlhodobo tolerované a nepriamo podporované mestom, ktoré mu každoročne vyhradilo priestor v programe *Nitra, milá Nitra*. Aj napriek tomu, že samotný folklórny festival nemusel byť problematickým, mesto tým, že spolku s takýmto pozadím dalo priestor počas slávností, legitimizovalo samotný spolok a nepriamo propagovalo jeho činnosť. Dom Matice slovenskej poskytol svoje priestory v roku 2018 knižnej výstave organizovanej spolkom Slavica, na ktorej sa zúčastnil a mediálny priestor dostal aj šéfredaktor kontroverzného dezinformačného časopisu Tibor Rostas, ktorý bol v roku 2021 uznaný vinným z hanobenia rasy a národa.¹²³ So Slavicou spolupracoval aj Spolok priateľov staroslávnej Nitry zaoberajúci sa históriou mesta, kedy spoločne zorganizovali prednášku v priestoroch Ponitrianskeho múzea.¹²⁴

Spolok Slavica od roku 2019 už nie je súčasťou slávností *Nitra, milá Nitra*, ale jej pravidelná dlhoročná účasť na tomto podujatí alebo aj spolupráca so štátnymi inštitúciami je dôkazom nezáujmu zo strany organizátorov alebo inštitúcií voči ideovému pozadiu spolkov, ktoré sa počas slávností verejnosti prezentujú. Podmienkou pre účasť v programe bolo len záujem zo strany spolku o históriu, pritom ani samotná idea prezentovania všeslovanskej vzájomnosti s cyrilo-metodskou alebo veľkomoravskou tradíciou priamo nesúvisela. Avšak na oficiálnych oslavách podporovaných štátom, ktorý patrí do viacerých medzinárodných organizácií západného sveta, by spolok, ktorého predstaviteľ sa verejne vyjadroval o svojom presvedčení o zvrátenosti „Západu“ nemal dostať priestor sa prezentovať, keďže to je priamo v protiklade so štátnym smerovaním.

¹²³ Reportáž v regionálnej televízii: „Nitrianske občianske združenie Slavica zavítalo do Nitry, historického srdca slovanstva, a v spolupráci s Domom Matice slovenskej zorganizovalo prvý ročník medzinárodnej knižnej výstavy s názvom *Biblioteca slavica*“, Televízia Central, 11. apríla 2018, <http://cetv.sk/region-biblioteca-slavica-premierovo-v-nitre/> (stiahnuté 19. decembra 2021). O Rostasovi: Lucia Osvaldová, „Rostas je vinný z hanobenia rasy a národa, rozsudok potvrdil Najvyšší súd. Ak nezaplatí štyritisíc eur, pôjde za mreže“, *Denník N*, 26. októbra 2021, <https://dennikn.sk/2586962/rosta-je-vinny-z-hanobenia-rasy-a-naroda-rozsudok-potvrdil-najvyssi-sud-do-sudnej-siene-ho-bez-ruska-nepustili/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹²⁴ Informácia o ich spolupráci na dezinformačnom webe: Eugen Rusnák, „Členovia spoločnosti Priatelia staroslávnej Nitry zhodnotili svoju tohtoročnú činnosť a dozvedeli sa veľa zaujímavých informácií o histórii Slovenska“, *Hlavné správy*, 14. decembra 2018, <https://www.hlavnespravy.sk/clenovia-spolocnosti-priatelia-staroslavnej-nitry-zhodnotili-svoju-tohtorocnu-cinnost-do-zvedeli-sa-vela-zaujimavych-informacii-o-historii-slovenska/1610414> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Ďalší ideový konflikt vznikajúci na základe kultu staroslávnej Nitry sa odohráva na politickej scéne mesta. V súčasnosti je mýtus o staroslávnej Nitre využívaný lokálnymi krajne pravicovými politickými organizáciami alebo organizáciami propagujúcimi škodlivé a nepravdivé informácie týkajúce sa či už histórie alebo aj súčasnosti. Tieto skupiny používajú odkazy na staroslávnu históriu Nitry na prezentáciu vlastných ideologických postojov, považujúc sa za jediných pravých dedičov historického odkazu mesta, čím sa zároveň vyhraňujú voči ľuďom, ktorí nezdieľajú ich ideové presvedčenie. Takéto názorové vyhranenie je aj súčasťou marketingu politických organizácií, ktoré takýmto odkazovaním na históriu mesta cieľia na emócie ľudí, ktorí v meste žijú a dávajú im najavo, že jedine príslušnosťou k ich organizácii sa zaslúžia o rozvoj mesta, no zároveň o zachovanie odkazu nitrianskych dejín.

Slovenské hnutie obrody (SHO) je občianske združenie a krajne pravicové politické hnutie sídliace v Nitre, ktoré sa hlási k historickému odkazu Ľudovíta Štúra, osobností Veľkej Moravy, ale aj k odkazu prezidenta Slovenského štátu Jozefa Tisa.¹²⁵ Slovenské hnutie obrody v prvej dekáde tohto storočia na Pribinovom námestí v Dolnom meste pod Nitrianskym hradom pravidelne organizovalo *Slávnosť predkov*, ktorá bola každoročne venovaná inému slovanskému národu, takže sa v istom zmysle vrátili k všeslovanskej myšlienke cyrilo-metodskej tradície.¹²⁶ V príspevku na sociálnych sieťach predseda hnutia napísal, že členovia hnutia *nadväzujú na slávu a odkaz našich veľikánov* a sú *pokračovateľmi dejinného príbehu, ktorého základy položili naši* (teda slovenskí, poznámka autorky) *predkovia*.¹²⁷

¹²⁵ „Kto sme“, Slovenské hnutie obrody, <https://sho.sk/kto-sme/> (stiahnuté 17. decembra 2021) ; Róbert Švec (predseda SHO), interview viedol Peter Ševkov, *Hlásime sa k Tisovi. Náš čas ešte príde, hovorí líder Slovenského hnutia obrody*, Parlamentné listy, 26. septembra 2015.

¹²⁶ Martin Záruba, „Na Pribinovom námestí sa bojovalo.“, *Dnes 24 Nitra*, 25. máj 2009, <https://nitra.dnes24.sk/na-pribinovom-namesti-sa-bojovalo-1897> (stiahnuté 18. decembra 2021).

¹²⁷ Parafrazované z: Róbert Švec- Slovenské hnutie obrody, „Slovenské knieža Pribina vytvoril základy pre formovanie a vznik ríše, ktorá vo svojej dobe patrila k dominantným štátnym útvarom v Európe“, Facebook, 6. február 2016, <https://www.facebook.com/252998972461/photos/slovenské-knieža-pribina-vytvoril-základy-pre-formovanie-a-vznik-ríše-ktorá-vo-s/10153476134217462/> (stiahnuté 18. decembra 2021).

V politickom programe, ktorý hnutie vypracovalo pred parlamentnými voľbami v roku 2020 odmieta *zločinecké agendy LGBTI a multikulturalizmu* alebo chce *politikom a členom zahraničných mimovládnych organizácií zakázať vstup do slovenských škôl*, či napríklad má v záujme *sprísnenie ochrany hraníc z dôvodu ochrany obyvateľov a územia*.¹²⁸ Na tomto mieste dochádza k nesúladu predstáv členov hnutia s *dejinným príbehom*, na ktorý nadväzujú, keďže jeho súčasťou bola aj Veľká Morava, ktorá bola v podstate multikultúrnym štátom, v ktorom na pozvanie panovníka určité obdobie pôsobili učitelia z cudzieho štátu, ktorí šíрили osvetu, vzdelanie a kultúru.

Ďalším krajne pravicovým subjektom, ktorý symboliku staroslávnej Nitry využíva na politické účely je Ľudová strana Pevnosť Slovensko. ĽS Pevnosť Slovensko je považovaná za „náhradnú“ stranu pre členov ĽSNS, ak by došlo k súdom nariadeného rozpusteniu strany a to kvôli početným obvineniam súvisiacich s prejavmi ich krajne pravicovej ideológie, na ktorej je strana založená.¹²⁹

V komunálnych voľbách, ktoré sa konali v roku 2018, sa strana ĽS Pevnosť Slovensko rozhodla kandidovať s programom nazvaným „Pribina“ a stranícky kandidát na primátora Ján Kecskés zahájil svoju kampaň práve na Pribinovom námestí v Nitre spolu s vtedajším popredným predstaviteľom ĽS Naše Slovensko Milanom Uhríkom a to priamo pred sochou kniežaťa, po ktorom nesie politický program meno.¹³⁰ Uhrík pre médiá vysvetľoval, prečo vlastne kandidát ĽS Pevnosť nekandidoval za jeho členskú stranu, čo opýtaný odôvodnil výrokom, že *názov strany (Pevnosť) lepšie zodpovedá (sic!) historickému postaveniu starobylej Nitry a jeho programu s názvom Pribina*.¹³¹ Súčasťou programu *Pribina* je napríklad aj zmienka o nasadzovaní občianskych hliadok

¹²⁸ Parafrazované z: „Predstavujeme vám volebný program SHO: Alternatíva pre Slovensko“, Slovenské hnutie obrody, pridané 28. októbra 2019, <https://sho.sk/predstavujeme-vam-volebny-program-sho-alternativa-pre-slovensko/> (stiahnuté 18. decembra 2021).

¹²⁹ Tomáš Kyseľ, „ĽSNS hovorí o novej stratégii, oživuje svoju záložnú stranu“, *Aktuality.sk*, 19. septembra 2018, <https://www.aktuality.sk/clanok/624199/lSNS-hovori-o-novej-strategii-a-ozivuje-svoju-zaloznu-stranu/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹³⁰ Informer-slovensko, „Ján Kecskés ohlásil projekt s názvom PRIBINA“, YouTube, 16. septembra 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=UOFd8tPV7So> (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹³¹ Kyseľ, „ĽSNS hovorí o novej stratégii“ (stiahnuté 19. decembra 2021).

a to z dôvodu výrazne zhoršenej bezpečnostnej situácie mesta kvôli *prílevu zahraničných robotníkov*.¹³²

Politický program ĽS Pevnosť Slovensko je ďalším z problematických príkladov privlastnenia si historického odkazu Nitry, kedy samotný program nemal nič spoločné s históriou mesta a bol použitý iba povrchrne a cielene, aby zaujal možného voliča a prezentoval sa mu ako jediný akceptovateľný kandidát, ktorý bude zastupovať záujmy mesta budujúc na jeho slávnej histórii. Spojenie názvu strany Pevnosť a jej prezentovanie snahy chrániť mesto pred *zahraničnými robotníkmi* je len ďalším pokusom vyvolať vo voličovi uistenie, že zvolením kandidáta za danú stranu sa Nitra stane akousi pevnosťou proti akejkoľvek migrácii, ktorá by mohla ohroziť jej historickú identitu.

Zároveň sa Slovenské hnutie obrody otvorene hlási k podpore Jozefa Tisa a pravidelne si pripomína vznik Slovenského štátu a ako som už vyššie spomenula ĽS Pevnosť Slovensko je zas politicky spriaznená s ĽSNS, ktoré sa hlási k osobnostiam ako boli Hlinka a Tiso a aj k Slovenskému štátu.¹³³ Argumenty, ktoré pri hájení Tisa a vojnového štátu strany používajú sú už dávno slovenskými historikmi potvrdené ako nepravdivé.¹³⁴ Rovnako si pravidelne pripomínajú aj Andreja Hlinku a ako SHO píše na svojej internetovej stránke vyzdvihujú jeho boj, tak ako proti *maďarónom*, tak aj proti *čechoslovakizmu* a Hlinkov politický boj za autonómiu pre slovenský národ SHO

¹³² Ján Kecskés- Republika, „Program PRIBINA - pre bezpečnú a prosperujúcu Nitru“, Facebook, 14. október 2018, [https://www.facebook.com/563516073702047/photos/pb.1000399302021702207520000../1922752121111762/?ty](https://www.facebook.com/563516073702047/photos/pb.1000399302021702207520000../1922752121111762/?type=3) pe=3 (stiahnuté 19. decembra 2021).

¹³³ Napríklad SHO: „Písal sa 14. marec 1939: Slovenský štát nezrodil sa z nenávisťi. Lež z vrelej lásky k svojetí“, Slovenské hnutie obrody, pridané 7. marca 2013, <https://sho.sk/pisal-sa-14-marec-1939-slovensky-stat-nezrodil-sa-z-nenavisti-lez-z-vrelej-lasky-k-svojeti/> (stiahnuté 20. decembra 2021). Alebo ĽSNS: „ĽS Naše Slovensko si pripomenula 14. marec deň vzniku prvej Slovenskej republiky“, ĽS Naše Slovensko, pridané 14. marca 2019, <http://www.naseslovensko.net/cinnost/ls-nase-slovensko-si-pripomenula-14-marec-den-vzniku-prvej-slovenskej> (stiahnuté 20. apríla 2020).

¹³⁴ Napríklad SHO: „SHO: Liberáli o nás hovoria, že velebíme prvú Slovenskú republiku. A opäť klamú!“, Slovenské hnutie obrody, pridané 28. júla 2019, <https://sho.sk/sho-liberali-o-nas-hovoria-ze-velebime-prvu-slovensku-republiku-a-opat-klam/> (stiahnuté 20. decembra 2021). Alebo ĽSNS: „18. apríla si pripomíname smutný deň justičnej justičnej vraždy prvého slovenského prezidenta Jozefa Tisa“, ĽS Naše Slovensko, 18. apríla 2020 <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/historia/18-aprila-si-pripominame-smutny-den-justicnej-vrazdy-prveho-slovenskeho-prezidenta-jozefa-tisa/?fbclid=IwAR3fLi1jN6PZdjN416P6VHuySSCjbXwC333gwVkXOXrO3qQAXi9SF1bEI5c> (stiahnuté 20. apríla 2020).

nepriamo stotožňuje so svojim bojom proti *samozvaným liberálom*, členstvu Slovenska v Európskej únii alebo aj v NATO.¹³⁵

Pokusy týchto dvoch politických subjektov sú vo svojej podstate nadviazaním na minulé snahy ľudáckych politikov 20. storočia prispôbiť mýtus o staroslávnej Nitre vlastným ideovým presvedčeniam a využiť ho na získanie priazne ľudí. Obe strany sa prezentujú tým, že sú založené na kresťanských hodnotách, a tak ako aj politika Hlinkovej strany cieľila na emócie voličov. Politická kampaň SHO a ĽS Pevnosť je tiež založená na emóciách a to na vyvolaní strachu a pocitu ohrozenia u voliča, avšak zasadená do kontextu 21. storočia, a tak sa novodobým „nepriateľom“ stala LGBTI komunita, multikulturalizmus a migranti, napríklad aj v podobe *zahraničných robotníkov*.

V súčasnej situácii, kedy je Slovensko moderný suverénny štát, ktorý sa opiera o poznatky profesionálnej historiografie, sa však ďalšie využívanie tohto mýtu na politické účely jednej politickej strany javí ako zbytočné. Dokonca prispieva k tomu, že samotný mýtus nesúci jednotiaci historický odkaz stráca svoj obsah v dôsledku politických snáh využiť ho na vyčlenenie sa voči ostatným príslušníkom toho istého národa. Na spôsobe, akým mýtus o staroslávnej histórii krajne pravicové strany Nitry využívajú je zjavná ich neznalosť histórie mesta, ale aj nadviazanie na ľudácku rétoriku z 30. rokov 20. storočia.

Princíp vyhranenia sa určitej skupiny voči „tým druhým“ bol súčasťou procesu formovania slovenskej národnej identity. Slováci sa prostredníctvom historických momentov dosadených práve do mesta Nitry a hodnôt, ktoré zastupovali, najprv vyhradili voči vládnucemu maďarskému národu a neskôr voči národu českému. Význam mýtu o staroslávnej Nitre teda spočíval v jeho jednotiacej funkcii, kedy hodnoty ako kresťanstvo, vzdelanosť, kultúra a štátna suverenita sa stali zdieľanými hodnotami a ideálmi Slovákov, ktoré ich mali spoločensky aj politicky mobilizovať a zapojiť ich do

¹³⁵ „Andrej Hlinka a jeho odkaz svetu: Slovensko je naše. Na Slovensku my chceme byť pánmi“, Slovenské hnutie obrody, pridané 27. septembra 2021, <https://sho.sk/andrej-hlinka-a-jeho-odkaz-svetu-slovensko-je-nase-na-slovensku-my-chceme-byt-panmi/> (stiahnuté 20. decembra 2021) ; „Predstavujeme vám volebný program SHO: Alternatíva pre Slovensko“, Slovenské hnutie obrody, pridané 28. októbra 2019, <https://sho.sk/predstavujeme-vam-volebny-program-sho-alternativa-pre-slovensko/> (stiahnuté 18. decembra 2021).

snaženia sa o národnú emancipáciu. Postavenie mýtu o Nitre bolo tak pevne zakódované v slovenskej kultúrnej pamäti, že ani ateistický komunistický režim ho nedokázal ignorovať a musel sa ním zaoberať a zasadiť ho do štátnej ideológie.

Mýtus o staroslávnej Nitre sa teda aj v 21. storočí na živote mesta odzrkadľuje v podobe nepresného využívania veľkomoravskej symboliky vo verejnom priestore alebo k prezentácii kontroverzných myšlienok počas celoštátnych slávností. Zároveň mýtus o staroslávnej Nitre bol v minulosti viackrát použitý ako politický nástroj krajnej pravice, ktorá sa prostredníctvom neho chcela ohradiť voči zvyšku spoločnosti a použiť ho na zdôvodnenie svojich radikálnych postojov. Preto je do budúcnosti nutné prehodnotiť potrebnosť daného mýtu a zamerať sa na to, aké hodnoty cyrilo-metodskej a veľkomoravskej tradície sú aktuálne a spoločné aj pre súčasnú slovenskú spoločnosť a ako ich verejnosti prezentovať bez akýchkoľvek ideologických vplyvov.

Záver

V mojej bakalárskej práci som sa venovala vzniku a vývoju historického mýtu o staroslávnej Nitre, teda súboru mýtov, ktoré sa viažu na dané mesto a spôsobu, akým sú prezentované vo verejnom priestore a v kultúrnom živote mesta v súčasnosti. V práci som sa zamerala najmä na úmysel s akým slovenskí historickí aktéri mýtickú históriu Nitry využívali a akým spôsobom si tento mýtus upravovali, aby bol v súlade s ich myšlienkovým presvedčením. Práca teda mapuje vývoj a prežitie mýtu počas rôznych myšlienkových hnutí a ideológií od konca 18. storočia až do súčasnosti. Súčasná identita mesta Nitry je postavená na daných mýtoch, ktoré sa však stávajú súčasťou ultrakonzervatívneho diskurzu alebo nástrojom politickej kampane krajne pravicových strán.

V prvej kapitole som sa venovala vysvetleniu základných pojmov, ktoré v práci používam. Pojem mýtus v pôvodnom význame označuje tradičné predstavy ľudí o základných otázkach fungovania sveta, ktoré si človek kladie oddávna. V súčasnosti sa však pojem mýtus používa aj na označenie nepravdivých, zafixovaných predstáv o historických alebo aj nedávnych udalostiach, ktoré sa stali súčasťou naratívu nejakej skupiny. V prípade mojej práce sa jedná o národný mýtus o udalostiach z 9. storočia, ktoré sa spájajú s mestom Nitra. Národný mýtus je zároveň súčasťou kolektívnej pamäte danej národnej skupiny, ktorej sa vo svojich prácach venovali Halbwachs a Assmann. Assmann rozdelil kolektívnu pamäť na komunikatívnu a kultúrnu, a práve tou druhou som sa v mojej práci venovala. Teda aké miesto v kultúrnej pamäti slovenského národa zohrala a stále zohráva Nitra ako „miesto pamäti“, čo je koncept ktorý rozvinul Nora.

V druhej kapitole som teda vychádzala najmä z diel slovenských národovcov, ktorí svoje myšlienky prezentovali v historických prácach, v ktorých sa snažili dokázať historickú existenciu slovenskej štátnosti. Závery ich historických prác sa potom stali súčasťou aj ich literárnych umeleckých diel. Slovenskí národovci videli dôkazy o koreňoch národnej štátnosti práve v 9. storočí, kedy bola Nitra významným historickým centrom, z toho dôvodu sa toto mesto stalo akousi „kolískou“ slovenského národa a stala sa dôležitou súčasťou diskurzu národného hnutia.

V tretej kapitole som sa venovala 20. storočiu a rôznym pohľadom na historickú úlohu Nitry. V tejto kapitole som vychádzala najmä z dobovej tlače, príhovorov politikov, ktoré boli v tlači zverejnené a z publikácií o histórii mesta. Aj v priebehu 20. storočia si mesto zachovalo dôležitú úlohu v politickom diskurze, avšak stala sa aj miestom konfliktu, kedy bola využívaná ako súčasť dvoch protichodných pohľadov na históriu slovenského národa, teda buď nadväzovala na svoju rolu „kolísky“ národa alebo sa stala dôkazom historickej spriaznenosti českého a slovenského národa. Za existencie Slovenského štátu nadviazala identita mesta na to prvé a jeho dôležitosť stúpala aj kvôli tomu, že prezident Tiso v nej pôsobil ako kňaz. Za komunistického režimu sa Nitra opäť stala dôkazom československého bratského vzťahu a dokonca nabrala úlohu unifikačného centra slovanských národov.

V štvrtej kapitole som najviac vychádzala z tém publikovaných v médiách ako aj z politických programov krajne pravicových strán. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky sa historický diskurz opäť vrátil k úlohe mesta ako „kolísky“ národa, čo sa prejavilo aj vo verejnom priestore, kedy sa historické centrum stalo miestom mnohých umeleckých diel odkazujúcich sa na obdobie 9. storočia. Význam Nitry v histórii národa je každoročne pripomínaný prostredníctvom celoštátnych osláv Nitra, milá Nitra. Avšak aj tie sa stávajú priestorom na prezentáciu problematických názorov, ktoré rozdeľujú slovenskú spoločnosť. Tému historického odkazu Nitry využívajú na svoju politickú kampaň aj miestne krajne pravicové hnutia. V dôsledku súčasného využívaniu mýtu o staroslávnej Nitre na prezentáciu rozdeľujúcich spoločenských tém alebo politických názorov však dochádza k jeho obsahovému vyprázdneniu, kedy je jeho historický význam zámerne použitý na vyčlenenie sa oproti zvyšku spoločnosti a hodnoty, ktoré v sebe nesie sú obrátené v prospech aktérov, ktorí ho používajú.

V mojej bakalárskej práci som sa teda zaoberala príbehom mesta Nitra a vývoju mýtickej histórie, ktorá sa s ním spájala a to najmä z pohľadu historického vývoja slovenskej štátnosti v priebehu 19. a 20. storočia a jeho pokračovaní v 21. storočí. V práci som sa bližšie sústredila na to, ako rôzne ideové hnutia a neskôr štátne ideológie vplývali na mýtus, ktorý je v dnešnej spoločnosti

klúčovou súčasťou nie len identity mesta, ale aj národa. Chápanie týchto súvislostí nám dáva možnosť kriticky sa pozrieť na historické hodnoty spoločnosti a ich význam pre súčasnú spoločnosť a teda vieme lepšie pochopiť aj súčasné procesy v spoločnosti.

Summary

In my bachelor thesis, I focus on the origin and development of the historical myth of ancient Nitra, i.e. a set of myths that relate to the city and the way they are presented in public space and in the cultural life of the city today. In this work, I focus mainly on the intention with which the mythical history of Nitra is used and how this myth was modified to be in accordance with the beliefs of given time. The work thus maps the development and survival of the myth during various ideological movements and ideologies from the end of the 18th century to the present. The current identity of the city of Nitra is based on given myths, which, however, become part of the ultra-conservative discourse or an instrument of the political campaign of the far-right parties.

In the first chapter I explain key concepts from my thesis. The term “myth” originally denotes traditional conceptions of how the world works that people have been exploring since the ancient times. Currently, the term “myth” is used to demonstrate untruthful, fixed conceptions of historical or more recent events that became part of a narrative of one group. In the centre of my work is a national myth related to events from 9th century that are connected to Nitra. National myth also forms a part of collective memory of given national group, the topic Halbwachs and Assmann wrote about. Assmann differentiated cultural memory from oral memory that Halbwachs studied and the first one was the subject of my work. Specifically, what part has Nitra played as “lieux de mémoire”, the concept by Nora, in cultural memory of Slovak nation.

In the second chapter, I am mainly focused on the works of Slovak nationalists, who presented their ideas in historical works, in which they tried to prove the historical existence of Slovak statehood. The conclusions of their historical works then became part of the works of art. Slovak nationalists saw the evidence of the roots of national statehood in the 9th century, when Nitra was an important historical center, so this city became a kind of "a cradle" of the Slovak nation and became an important part of the discourse of the national movement.

In the third chapter I deal with the 20th century and different views on the historical role of Nitra. In this chapter, I rely mainly on the period press, the speeches of politicians that were published

in the press and publications on the history of the city. Even during the 20th century, the city retained an important role in political discourse, but it also became a place of conflict, when it was used as part of two opposing views of the Slovak nation, I.e either continued its role as the "cradle" of the nation or became evidence of historical affinities of the Czech and Slovak nations. Throughout the existence of the Slovak state, the identity of the city followed the former and its importance increased due to the fact that President Tiso worked there as a priest. Under the communist regime, Nitra again became the evidence of the Czechoslovak fraternal relationship and even took on the role of a unification center of the Slavic nations.

In the fourth chapter, I mostly rely on topics published in the media as well as on the political programs of far-right parties. After the declaration of the independent Slovak Republic, the historical discourse returned to the role of the city as the "cradle" of the nation, which was reflected in the public space and the historic center became the site of many works of art relating to the 9th century. The importance of Nitra in the history of the nation is annually commemorated by the national celebrations of Nitra, milá Nitra. However, even these become a space for the presentation of controversial opinions that divide Slovak society. The topic of the historical legacy of Nitra is also used by local far-right movements for their political campaign. However, as a result of the current use of the myth of ancient Nitra to present divisive social themes or political views, its content is emptied when its historical significance is deliberately used to stand out from the rest of society and the values it carries are turned in favor of those who use it.

In my bachelor thesis I deal with the story of the city of Nitra and the development of mythical history, which is associated with it, especially in terms of the historical development of Slovak statehood during the 19th and 20th centuries and its continuation in the 21st century. In this work, I focus on how various ideological movements and state ideologies have influenced the myth, which in today's society is a key part not only of the identity of the city but also of the nation. Understanding these contexts gives us the opportunity to take a critical look at the historical values of society and their significance for today's society and thus we can better understand current processes in society.

Použitá literatúra

- Assmann, Jan a John Czaplicka. *Collective Memory and Cultural Identity*. New German Critique, Spring - Summer, 1995, No. 65. 125 – 133.
- Bajaník Stanislav. *Slovensko sa rodilo v Nitre*. Martin: Matica slovenská, 1993, 7 – 13.
- Boháč Jozef. *Dejiny staroslávnej Nitry*. Nitra: Prvá slovenská kníhtlačiareň, 1928. 11.
- Böhm Jaroslav. *Velká Morava*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, 9 – 10, 36 – 38.
- Butvin Jozef a kolektív. *Velká Morava a naša doba*. Bratislava: Osveta, 1963, 156 – 157.
- Drábik Jakub. *Fašizmus*. Bratislava: Premedia, 2019. 463, 466 – 467.
- Fándly Juraj. *Juraj Fándly – Výber z diela*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV, 1954. 347 – 378.
- Ferencová Michaela. „Pomníky ako prostriedok legitimizácie režimov a transformácie spoločnosti. Prípád mesta Nové Zámky“ in *Paměť města*, ed. Michaela Ferencová a Jana Nosková. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2009. 335- 337.
- Halbwachs, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: SLON, 2009.
- Hollý Ján. *Cirillo-Metodiada*. Zlatý fond denníka SME, 2009, Spev štvrtí, https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1013/Holly_Cirillo-Metodiada/4 (stiahnuté 5. decembra 2021).
- Kollár Ján, *Básne/ Ján Kollár*. Bratislava: Slovenský Tatran, 2001. 191.
- Kováč Dušan. *Dejiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.
- Lajoš Jozef a kolektív. *Nitra slovom i obrazom*. Nitra: Okresné vlastivedné múzeum Nitra, 1964, Úvod, 15 – 16, 51 – 52.
- Letz Róbert. „Karol Kmeťko – nitriansky biskup a slovenský arcibiskup“. In *Nitra v slovenských dejinách*, ed. Richard Marsina (Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002), 342 – 343.
- Mannová, Elena. *Minulosť ako supermarket*. Bratislava: Veda, 2019. 10 – 17, 20 – 21.
- Nora, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Representations, Spring, 1989, No. 26, <https://www.jstor.org/stable/2928520> (stiahnuté 3. apríla 2022). 7 – 11, 18 – 24.
- Papánek Juraj. *Dejiny slovenského národa*. Bratislava: Perfekt, 2018.

Smidák Dezider. „Niektoré problémy Hornouhorského maďarského vzdelávajúceho spolku“. In *Kapitoly z dejín Nitry*, ed. Alexander Csanda et al. (Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1963), 119 - 123.

Šafárik Pavol Jozef. *Spisy Pavla Jozefa Šafárika – Zväzok 3*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009, 284 – 307.

Točka Imrich, *Zobor*. Nitra: Imrich Točka, 2014. 90 – 93.

Turčan Vladimír. „Cyril a Metod – trvalé dedičstvo?“. In *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013).

Zajonc Juraj. „Prečo je Nitra staroslávne mesto“. In *Mýty naše slovenské*, ed. Eduard Krekovič, Elena Mannová a Eva Krekovičová (Bratislava: Premedia Group, 2013).

Zajonc Juraj. „Spoločenský život mesta Nitra po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie (1918 – 1945) a jeho obraz v pamäti mesta“. In *Paměť města*, ed. Michaela Ferencová a Jana Nosková (Brno, Etnologický ústav AV ČR, 2009), 284 – 285.

Zubácka Ida. *Nitra za prvej Československej republiky*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 1997, 9, 25 – 29, 51 – 54.

Pribinova Nitra. Nitra: Pribinov fond, 1933.

Noviny a neodborné periodiká

Cunevová Dominika. „Na Cyrilometodskej púti sa zišlo niekoľko tisíc ľudí. Počas omše celebrant odsúdil homosexualitu, rozvody či potraty“. *Sme*. 5. júl 2021,

<https://mynitra.sme.sk/c/22696006/na-cyrlometodskej-puti-sa-zislo-niekolko-tisic-ludi-pocas-omse-celebrant-odsudil-homosexualitu-rozvody-ci-potratty.html> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Kysel' Tomáš. „LSNS hovorí o novej stratégii, oživuje svoju záložnú stranu“. *Aktuality.sk*. 19. septembra 2018, <https://www.aktuality.sk/clanok/624199/lSNS-hovori-o-novej-strategii-a-ozivuje-svoju-zaloznu-stranu/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Gehrerová Ria. „Prezidentka na diskusii s rodičmi LGBTI ľudí: Pokúsim sa byť užitočná, maďarský zákon by som vetovala“. *Denník N.* 9. júla 2021, <https://dennikn.sk/2462495/prezidentka-na-diskusii-s-rodicmi-lgbti-ludi-pokusim-sa-byt-uzitocna-madarsky-zakon-by-som-vetovala/?ref=inm> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Hlinka Andrej. „Nitra je naša!“. *Slovák*, 13. augusta 1933, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/97611/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

Mach Šaňo. „Prezident-budovateľ“. *Slovák*. 27. októbra 1939, <http://digitalna.kniznica.info/zoom/84526/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

Osvaldová Lucia. „Rostas je vinný z hanobenia rasy a národa, rozsudok potvrdil Najvyšší súd. Ak nezaplatí štyritisíc eur, pôjde za mreže“. *Denník N.* 26. októbra 2021, <https://dennikn.sk/2586962/rosta-je-vinny-z-hanobenia-rasy-a-naroda-rozsudok-potvrdil-najvyssi-sud-do-sudnej-siene-ho-bez-ruska-nepustili/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Rusnák Eugen. „Členovia spoločnosti Priatelia staroslávnej Nitry zhodnotili svoju tohtoročnú činnosť a dozvedeli sa veľa zaujímavých informácií o histórii Slovenska“. *Hlavné správy*. 14. decembra 2018, <https://www.hlavnespravy.sk/clenovia-spolocnosti-priatelia-staroslavnej-nitry-zhodnotili-svoju-tohtorocnu-cinnost-do-zvedeli-sa-vela-zaujimavych-informacii-o-historii-slovenska/1610414> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Rusnák Eugen. „Predseda OZ Slavica Miloš Zverina: `Zlaté časy Slovanov, keď žili ako jeden veľký národ od brehov Atlantického oceánu po Aljašku, si už nikto nepamätá““. *Hlavné správy*. 23. mája 2017, <https://www.hlavnespravy.sk/predseda-oz-slavica-milos-zverina-zlate-casy-slovanov-ke-d-zili-ako-jeden-velky-narod-od-brehov-atlantickeho-oceanu-po-aljasku-si-uz-nikto-nepamata/1011832> (stiahnuté 21. decembra 2021).

Ševkov Peter. „Hlásime sa k Tisovi. Náš čas ešte príde, hovorí líder Slovenského hnutia obrody“. *Parlamentné listy*, 26. septembra 2015 <https://www.parlamentnelisty.sk/arena/137524/hlasime-sa-k-tisovi-nas-cas-este-pride-hovori-lider-slovenskeho-hnutia-obrody/> (stiahnuté 17. decembra 2021).

Tido J. Gašpar. „Prezidentova mladost’ “. *Slovák*. 27. októbra 1939,
<http://digitalna.kniznica.info/zoom/84526/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

Záruba Martin. „Na Pribinovom námestí sa bojovalo. “. *Dnes 24 Nitra*. 25. máj 2009,
<https://nitra.dnes24.sk/na-pribinovom-namesti-sa-bojovalo-1897> (stiahnuté 18. decembra 2021).

„Medzinárodný folklórny festival Slavica, ktorý býval roky súčasťou programu slávností v Nitre, nedostal tento rok dotáciu“. *Nitradeň.sk*. 3. júna 2019, <https://nitraden.sk/medzinarodny-folklorny-festival-slavica-ktory-byval-roky-sucastou-programu-slavnosti-v-nitre-nedostal-tento-rok-dotaciu/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

„Nitra – sídlo arcibiskupa Metoda“. *Slovák*. 5. augusta 1941,
<http://digitalna.kniznica.info/zoom/45375/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

„Cyrilo-metodská národná púť v Nitre prilákala niekoľko tisíc veriacich“. *Webnoviny*. 5. júla 2019,
<https://www.webnoviny.sk/foto-cyrilo-metodska-narodna-put-v-nitre-prilakala-niekolko-tisic-veriacich/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

„Výstava ‚Velká Morava‘ otvorená v Nitře“. *Rudé právo*. 19. apríla 1964,
<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1964/4/19/1.png> (stiahnuté 6. decembra 2021).

„Za Boha a národ (Spomienky na školské roky prezidenta Jozefa Tisu)“. *Slovák*, 27. októbra 1939,
<http://digitalna.kniznica.info/zoom/84526/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

„Zahájanie Pribinových osláv“. *Slovenský deník*, 13. augusta 1933,
<http://digitalna.kniznica.info/zoom/114234/view> (stiahnuté 6. decembra 2021).

Internetové zdroje

Slovník.sk. „Mýtus. <https://slovník.aktuality.sk/pravopis/slovník-sj/?q=mýtus> (stiahnuté 14. marca 2022).

Oficiálna webová stránka mesta Nitry. <https://www.nitra.sk>, (stiahnuté 7. decembra 2021).

„Pribinovo námestie“. Turistické informačné centrum Nitra. Naposledy aktualizované 26. februára 2020, <https://www.nitra.eu/8577/pribinovo-namestie> (stiahnuté 6. decembra 2021).

„Svätý Ján Pavol II., pápež ani po 25 rokoch od návštevy v Nitre neupadol do zabudnutia“, Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Nitra, <http://www.biskupstvo-nitra.sk/svaty-jan-pavol-ii-papez-v-nitre-ani-po-25-rokoch-neupadol-do-zabudnutia/> (stiahnuté 7. decembra 2021).

„Bohoslužba“. STV, 5. júla 2021, <https://www.rtv.s.sk/televizia/archiv/14320/278862#2338>, 38:10–43:27 (stiahnuté 19. decembra 2021).

„O nás“, Slavica, <https://www.slavica.sk/o-nas/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

„Genocída Slovanov“. Slavica, <https://www.slavica.sk/2020/10/12/genocida-slovanov/> (stiahnuté 19. decembra).

„Nitrianske občianske združenie Slavica zavítalo do Nitry, historického srdca slovanstva, a v spolupráci s Domom Matice slovenskej zorganizovalo prvý ročník medzinárodnej knižnej výstavy s názvom Biblioteca slavica“. Televíza Central. 11. apríla 2018, <http://cetv.sk/region-biblioteca-slavica-premierovo-v-nitre/> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Slovenské hnutie obrody. „Kto sme“. Slovenské hnutie obrody, <https://sho.sk/kto-sme/> (stiahnuté 17. decembra 2021).

Róbert Švec- Slovenské hnutie obrody. „Slovenské knieža Pribina vytvoril základy pre formovanie a vznik ríše, ktorá vo svojej dobe patrila k dominantným štátnym útvarom v Európe“. Facebook, 6. február 2016, <https://www.facebook.com/252998972461/photos/slovenske-knieza-pribina-vytvoril-zaklady-pre-formovanie-a-vznik-rise-ktorá-vo-s/10153476134217462/> (stiahnuté 18. decembra 2021).

„Predstavujeme vám volebný program SHO: Alternatíva pre Slovensko“. Slovenské hnutie obrody, pridané 28. októbra 2019, <https://sho.sk/predstavujeme-vam-volebny-program-sho-alternativa-pre-slovensko/> (stiahnuté 18. decembra 2021).

Informer-slovensko. „Ján Keckés ohlásil projekt s názvom PRIBINA“. YouTube, 16. septembra 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=U0Fd8tPV7So> (stiahnuté 19. decembra 2021).

Ján Keckés- Republika. „Program PRIBINA - pre bezpečnú a prosperujúcu Nitru“, Facebook, 14. október 2018,

<https://www.facebook.com/563516073702047/photos/pb.1000399302021702207520000../1922752121111762/?type=3> (stiahnuté 19. decembra 2021).

„Pisal sa 14. marec 1939: Slovenský štát nezrodil sa z nenávisti. Lež z vrelej lásky k svojeti“. Slovenské hnutie obrody, pridané 7. marca 2013, <https://sho.sk/pisal-sa-14-marec-1939-slovensky-stat-nezrodil-sa-z-nenavisti-lez-z-vrelej-lasky-k-svojeti/> (stiahnuté 20. decembra 2021).

„ĽS Naše Slovensko si pripomenula 14. marec deň vzniku prvej Slovenskej republiky“. ĽS Naše Slovensko, pridané 14. marca 2019, <http://www.naseslovensko.net/cinnost/ls-nase-slovensko-si-pripomenula-14-marec-den-vzniku-prvej-slovenskej> (stiahnuté 20. apríla 2020).

„SHO: Liberáli o nás hovoria, že velebíme prvú Slovenskú republiku. A opäť klamú!“. Slovenské hnutie obrody, pridané 28. júla 2019, <https://sho.sk/sho-liberali-o-nas-hovoria-ze-velebime-prvu-slovensku-republiku-a-opat-klamu/> (stiahnuté 20. decembra 2021).

ĽSNS: „18.apríla si pripomíname smutný deň justičnej justičnej vraždy prvého slovenského prezidenta Jozefa Tisa“. ĽS Naše Slovensko, 18. apríla 2020 <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/historia/18-aprila-si-pripominame-smutny-den-justicnej-vrazdy-prveho-slovenskeho-prezidenta-jozefa>

<tisa/?fbclid=IwAR3fLi1jN6PZdjN416P6VHuySSCjbXwC333gwVkXOXrO3qQAXi9SF1bE15c> (stiahnuté 20. apríla 2020).

„Andrej Hlinka a jeho odkaz svetu: Slovensko je naše. Na Slovensku my chceme byť pánmi“. Slovenské hnutie obrody, pridané 27. septembra 2021, <https://sho.sk/andrej-hlinka-a-jeho-odkaz-svetu-slovensko-je-nase-na-slovensku-my-chceme-byt-panmi/> (stiahnuté 20. decembra 2021)

„Predstavujeme vám volebný program SHO: Alternatíva pre Slovensko“. Slovenské hnutie obrody, pridané 28. októbra 2019, <https://sho.sk/predstavujeme-vam-volebny-program-sho-alternativa-pre-slovensko/> (stiahnuté 18. decembra 2021).